

Zen tükör

20. szám
2021. ősz

*Dharma marketing
Veled utazik a Zazie
Ze nyelv – zen jel V
A polip egy másik
intelligencia
Kibillenve*

*Mintázatok
a könyvek történetében
Magammal
Buddhista pszichológia
Papírsárkányt fogunk
eregetni*

*A moktak mester
a szertartásban a recitációt vezeti*

Tiszta tudat, tiszta gondolkodás, tiszta cselekvés

Zen tükör

A Zen Tükör Magazin
a Tan Kapuja Buddhista Egyház
Zen Közösségének lapja

20. szám

2021. ősz

Megjelenik alkalmanként

A kiadásért felelős
A Tan Kapuja Zen Közösség apátja,
Dobosy Antal

Főszerkesztő:
Dobosy Antal

Szerkesztőbizottság:
Ballai Bence
Károlyfi Judit
Szeremley Anett
Szeremley Levente

A szerkesztőség címe:
A Tan Kapuja Zen Közössége
Zen Tükör szerkesztőség
1098 Budapest,
Börzsöny utca 11.

A nyomdai előkészítést
Dobosy Antal végezte

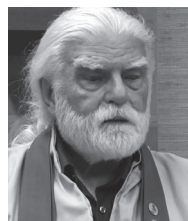
A lap a PRINTPIX NYOMDÁBAN
készült (www.printpix.hu)
Felelős vezető: Szakáll Tamás

ISSN 1218-0726

通玄峰頂人是人間
道眼望物滿目青山
蘇軾詩高士之志也

Dobosy Antal *Jelenlét*

A zen buddhizmus egyik alapfogalma a *most*. A *mostban* levés, a *jelenlét*. De ha elhangzik az a tanács, hogy „*Legyél a jelenben!*”, akkor ez egy szinten tökéletesen értelmezhetetlen felszólítás, hiszen nyilvánvaló, hogy minden a jelenben történik. Lenni csak a jelenben lehet. A jövő csak egy elképzelés, de a múlt sem más, csak egy felidézés, melyek itt és most a jelenben valósulnak meg. De akkor mit akar a mondani a zen, mire hívja fel a figyelmet a fenti tanáccsal? Lehet, hogy csak arra, hogy ne foglalkozzunk felesleges dolgokkal? Így például arra, hogy ne aggódjunk, hogy ne aggodalmaskodjunk! Ne a jövő bizonytalanságaival foglalkozzunk, amik félelemben tartanak *itt és most!* De talán arra is vonatkozik ez a tanács, hogy ne azzal foglalkozzunk, hogy mi minden történt a múltban, ami miatt a jelen helyzetünk nem olyan mint szeretnénk. Okolni a múltat jelen helyzetünkért időpazarlás, hiszen azzal, hogy vádoljuk magunkat, nem oldjuk meg a jelent. És hasonlóan, sóvárogni a jövőért, vágyakozni azért, hogy milyen jó lesz majd ekkor vagy akkor, szintén nem oldja meg a jelen problémáit. Az élet a jelenben történik! Ha ezt igazán belátnánk, akkor értékessé tudnánk tenni minden pillanatunkat. Ez a belátás el tudna juttatni ahhoz a belátáshoz is, hogy nagyon nem mindegy, hogy mit csinálunk *itt és most*. Nem mindegy, hogy mivel töltjük el a jelen időt. Rá kell jönnünk arra, és előbb vagy utóbb rá is fogunk jönni, hogy nekünk magunknak kell megtennünk a lépéseket ahhoz, hogy a jelen cselekvéseit értékessé tegyük. Először is tudnunk kell, hogyan szeretnénk élni, tudnunk kell, mit tartunk értékes cselekvésnek! És ha ez már világossá vált, kezdjük is el ezt megvalósítani! Ez az út megköveteli, hogy aggódásainkat a jövővel kapcsolatban minimálisra csökkentsük, és hasonlóan sajnálkozásainkat és önostorozásainkat a múlttal kapcsolatban szintén a minimálisra csökkentsük. Ebben a szemléletváltási szakaszban egyre kevesebb időt fogunk eltölteni ezzel a két tevékenységgel, és egyre több időt töltünk majd el olyan cselekvésekkel és gondolkodással, amelyet értékesnek tartunk. A múltat arra használjuk majd, amire tényleg való, a tanulságok levonására! A jövőt arra használjuk majd, amire való, a célok és a tervek kitűzésére. A *jelent* pedig igazi cselekvésre, probléma megoldásra, gondolkodásra, jó érzések átélésére és az élet értékessé tételére fogjuk használni. Az élet tiszteletére, és éppen ezért az óvására, megőrzésére és továbbvitelére. *A létezésre!*

Tartalom

	Bevezető		Versek
Jelenlét • Dobosy Antal	1	46	Tizennégy haiku
	Esszé	12	Radics József • Magammal
Kinizsi Százasa • Dobosy Antal	24		Tanulmány
Dharma marketing • Hagymási Tamás	51	33	Dobosy Antal • Nyelv és gondolkodás
Karantén buddhizmus • Károlyfi Judit	50	47	Dobosy Antal • A polip az egy másik intelligencia!
Kibillenve • Károlyfi Judit	26	18	Némethy András • Ze nyelv / Zen jel V
Veled utazik a Zazie • Kengyel Tímea	2	22	Szatmáry Ildikó • Karuná
Veszíteni tudni kell • Kengyel Tímea	37	13	Szűcs Gabriella • Mintázatok
Hivatás,			a könyvek történetében
elhivatottság, váltás • Varsányi György	7	29	Tátrai Tibor • Miért hiszünk
	Művészet		olyan dolgokban,
Eladhatatlan művészet • Dobosy Antal	10		amelyek nem igazak?
Papírsárkányt		4	Tóth György • Buddhista pszichológia
fogunk eregetni • Kövesdi László	38		

Kengyel Tímea

Veled utazik a Zazie

Január végén elköltöztem Oszaka északi részéről a déli részére. A munkahelyem ugyanaz maradt, viszont a munkába járás nagyon megváltozott. Eddig négy éven keresztül egyedül besétáltam az iskolába olyan 15 perc alatt, mert a sulis mellett laktam. Februártól viszont már egy irányban egy órás vonatozás volt a napi rendem, két átszállással. Próbáltam optimalizálni a napi utazási élményemet, és két variánsra jutottam. Mivel a japán vonatok percre pontosak, időpont szerint lehet a két utat legkönnyebben megkülönböztetni: a 6:33-as indulás és a 6:44-es indulás. Próbáltam már a

gyakorlom, hogy kit tudok felismerni a vonaton. Eddig rájuk figyeltem fel.

A reggeli sánta férfi. Mielőtt megfigyeltem volna az ő utazási stratégiáját, mindig a női kocsiba szálltam fel. A japán vonatokon vannak kocsik csak nőknek, amit egyesek diszkriminációnak tartanak, és annak a jelének, hogy a nők félnek vonatozni a vegyes kocsikban. Én mindig kihasználom, mert ott szinte mindig van ülőhely, és szerintem jóindulattal vannak tervezve, mert mindig a ki-bejáráshoz közel vannak. Egy idő után már nem tudtam leülni ott sem, mert egyre több ember kezdett el munkába járni. Akkor kezdtem a sánta férfin töprengeni. Bár sántít, mindig a vonat elejéig elbaktat. De vajon miért? Egy nap én is kipróbáltam, és rájöttem, hogy mindenki lusta a vonat elejéhez elbaktatni, és ott mindig van ülőhely. Persze szeretek jól-járni. Azóta a vonat elején szállok én is fel. A sánta férfi a 6:44-est szereti jobban.

A horkoló. Ennek az utasnak az univerzálitása megkérdőjelezhetetlen, viszont a 6:33-ason mindig ott van. Ilyenkor feljebb tekerem a zenét, és utazok tovább.

A horgolt sapkás olvasó néni. Többször is ültém már mellette. Néha olvas, néha alszik, néha ő a horkoló.

A fekete fiatalember Sugimoto csón. Ő mindig más kocsira száll fel. Nincs bevett rutinja, de sokszor látom állni a peronon.

Az Osaka Loop lineon a törpe, a sánta és a bicegő. Lassan szoktam átszállni az Osaka Loopra Tennojin. Nem sietek, mert a vonat megvár. Ezért a lassabban közlekedőket tudom jobban szemügyre venni. Velük azonos a tempónk, és mindig csodálom a kitartásukat.

A párdumintás cipős nő. Vele van, hogy napi kétszer találkozom. Ugyanaz lehet a programunk. Reggel és délután is ott szokott lenni.

A vak ember Kyobashin. Mivel én is már szinte csukott szemmel tudok utazni, a vak ember is a Kyobashi megállóban simán lesasszézlik a lépcsőn minden reggel, kikopogtatva a botját.

6:22-est is, de ott nagyon tolakodtak, és amúgy is túl korán volt. Ez a napi utazás sokat foglalkoztat még most is, pedig már nagyjából megtaláltam a napi rutinomat, amit csukott szemmel és félig a vonaton bóbiskolva is meg tudok tenni. Egy ideig azt hittem csak ismeretlen emberekkel utazok a vonaton, de rájöttem, hogy lassan ismerőssé váltak. Ekkor eszembe jutott az Emil Rulez „Veled utazik a Zazie”. Most azt

val a lépcsőket. Azonos tempóban halad mindenki, szinte észrevétlenül. Egyszer valaki észrevette, és segíteni akart neki. Jól belekarolt, szinte fél centire emelve őt a lépcsőtől, és lelassítva nem csak a vak ember, de mindenki más tempóját is. Elcsevegtek a covid-19-ről miközben a többi ember felhalmozódott mögöttük.

Az ősz férfi a Keihannál. A Keihan a kedvenc vonatom, ami összeköti Oszakát Kiotóval.

Nagyon sikkes és szép vonatok. Az ősz férfi a Keihanon az egyik kedvencem, mert akár csak a reggeli sánta férfinak, aki megtanított a vonat elejére felszállni, neki is nagyon jó stratégiája van. Ezt nehéz lesz követni, de nagyon jó turpisság. A reggeli 7:17-es Keihan limitált-expressz vonaton van női kocsi. Ezt követi egy 7:20-as rapid-expressz vonat, amin már nincs női kocsi, de azon a várakozóhelyen általában kevesebben állnak, mert a férfiak azt hiszik, hogy az női kocsi, pedig nem is. Így az ősz férfival komótosan fel szoktunk szállni, és jókat alszunk a megállónkig. Szerintem ő is észrevett engem.

Aki Teradacsón leszáll. Őt csak ezen a héten fedeztem fel. Osaka loopon, Tennoji felé kétszer is mellé ültem, de ő Tennoji előtt szállt le, Teradacsón. Megzavarta a szundikálásomat, ez őt is bizonyára zavarja, ezért legközelebb nem ülök majd mellé.

A kisiskolás, aki mindig az ajtóban áll. Japánban a kisiskolások is egyedül vonatoznak, kíséret nélkül. Kedden és csütörtökön a gyerekekkel szoktam hazafelé menni. Olyankor Aszaka megállóban, a női kocsiban, mindig ott áll egy nagyon apró kislány az ajtóban.

Kíváncsian figyelem az embereket továbbra is, és jobb, mint a mobiltelefonozás. Érdekes rájönni, hogy nem is olyan idegenek már egy idő után az utastársaim.

Tóth György

Buddhista pszichológia

Tulajdonképpen nincs értelme a címnek, csak akkor, ha a pszichológiát a nyugati világ által használt fogalmak alapján akarjuk tárgyalni. Nyilván az időszámítás előtti 2–3. században ez a fogalom még nem létezett. Ugyanakkor, mint látni fogjuk, a Buddha és követői már nagyon is tisztában voltak a tudatnak és az önismeretnek személyiség-meghatározó szerepével, illetve azokkal a módszerekkel, melyek közvetlenül ennek felderítésére, kedvező irányba történő megváltoztatására irányulnak.

A buddhista pszichológia elsősorban az önismeretre koncentrál annak érdekében, hogy megértsük döntéseinket, cselekedeteinket, gondolatainkat és érzéseinket.

Ehhez a célkitűzéshez nagyon hasonlatos a híres Delphoi jósdá homlokzatán szereplő első útmutatás, ami így szól: *Ismerd meg önmagad.*

A buddhista pszichológia radikális (mint minden autentikus spirituális pszichológia), mivel közvetlenül a pszichológiai működésünk alapjaira, önképünkre és a másokkal és a világgal fennálló kapcsolatainkra irányul. A remélt eredmény ellenében a Buddha szorgalmat, kitartást és belátást kíván, mivel várhatóan kondicionált világunk ellenállásába, illetve más akadályokba fogunk ütközni a módszer gyakorlása közben. Nem véletlen, hogy az előző évszázad utolsó évtizedei óta a nyugati pszichológia olyan szívesen fordul a buddhizmus felé. A buddhizmus szerteágazó hatással volt azokra a tudományos és klinikai kutatókra, akik a tudatosság, tudat, viselkedés, motiváció, személyiség terén komoly hasonlatosságokat fedeztek fel a buddhizmus és a nyugati pszichológia és pszichoterápia között.

Noha a Buddha nem volt pszichológus vagy pszichiáter a szó formális értelmében, feljegyzett tanításainak oroszánrésze az érzelmi szenvedéssel és annak enyhítésével foglalkozik. Nyilván a buddhizmus ennél sokkal többet jelent, bár el kell ismernünk, hogy ezek a főként „vallásos” elemek elsősorban azokhoz szólnak, akik elkötelezték magukat a buddhiz-

mus, mint vallás mellett.

Azok számára, akik viszont nem ragaszkodnak a vallásgyakorláshoz (részben mivel elégedettek a saját hitükkel vagy egyáltalán nem hívők) ezek leválaszthatók. Előbbiek az úgynevezett átvitt megtapasztalást kívánják, míg utóbbiak a buddhizmus közvetlen megtapasztalását vagy más néven a pszichológiai buddhizmus megismerését kívánják elérni. Ezzel a pszichológiai buddhizmussal foglalkozik előszeretettel a Nyugat, és feltehetően ez a Nyugat és a buddhizmus találkozásának öröksége.

Vizsgáljuk meg a nyugati és buddhista pszichológia közötti azon átfedéseket – a célok és tartalom tekintetében –, melyek közvetlenül az emberi viselkedésre, a boldogtalanság forrására vagy feltételeire, illetve azok enyhítésére vagy éppen megszüntetésére irányulnak!

A buddhista tanok nagyon kiterjedt explicit pszichológiai irodalommal rendelkeznek, melyet más vallásos tradíciókban nem találunk meg. Ezért is nem meglepő, hogy a buddhista pszichológia egyes aspektusai érdeklődésre találtak az olyan foglalkozások körében, amelyek az emberi szenvedés enyhítésére törekednek: gyógyászat, pszichiátria, pszichológia, ápolói tevékenység, szociális hálózatok. Ezen foglalkozások szakmai publikációiban igen sok tudományos kutatást találhatunk (különösképpen ami a *mindfulness* gyakorlatot illeti). Pusztán felsorolásuk is megtöltene egy önálló kötetet. A Dalai Lama is kifejezetten bátorítja a nyugati tudományokkal fennálló kölcsönhatásokat. A buddhista pszichológia elemei beintegrálódtak a különféle pszichopatológiai módszerekbe, beleértve a depresszió, szorongás, függőség és stressz kezelését.

Nem véletlen, hogy a legnagyobb érdeklődést a közvetlen megtapasztaláson alapuló tradíciók váltották ki, úgymint a théraváda és a zen. Ezek hordozzák a legkevesebb vallásos elemet és így könnyebben adaptálhatóak a nyugati felfogásba. A mahájána és a tibeti buddhiz-

mus hatása kisebb, mivel ezek erősen az átvitt megtapasztaláson alapulnak és így a nyugati gondolkodásra nehezen fordíthatók le. Ugyanakkor ezen tradíciók ezoterikus elemei komoly érdeklődésre tarthatnak számot.

A buddhista pszichológia célkitűzései

Egyszerűen összefoglalva a buddhista pszichológia az emberi szenvedés, rossz közérzet és elégedetlenség enyhítésével foglalkozik. Ugyanakkor a buddhista szenvedés fogalma jóval tágabb, mint amire a nyugati pszichológia fókuszál. A szenvedés fogalma magában foglalja az emberi elégedetlenség és kín teljes skáláját, de nem tartalmazza a klinikai rendellenességeket, melyeket a pszichiátria ír le. Fontos megjegyezni, hogy a Buddha inkább az érzelmi szenvedésre fordított figyelmet, mintsem a fizikaira. A hangsúlyt a fizikai fájdalom mentális vonatkozásaira helyezte és nem a fájdalomra magára.

A Buddha kerülte a metafizikai, logikai vagy teoretikus válaszokat, amikor az emberi fájdalom megértésével és enyhítésével foglalkozott. Ez felfogható úgy is, hogy a Buddha ezzel azt üzenté, hogy az univerzum természetére, az anyagra és valóságra vonatkozó kérdésekkel inkább az arra hivatott tudományoknak kell foglalkozniuk. A Buddha elsősorban az emberi tudatra és annak működésére fókuszált.

Amit a Buddha tanított, annak nagy része tapasztalatilag és személyesen igazolható volt azok által, akik szorgalmat és kitartást tanúsítottak. Ennek kitüntetett szerepe van azok számára, akik meg akarják különböztetni a buddhizmus átvitt (vallási) és tapasztalati (pszichológiai) kérdéseit. Utóbbiakat mindenki megvalósíthatja és megtapasztalhatja kellő erőfeszítés árán, noha ez nem egyszerű. A tudat mély és átalakító megértése elkötelezettséget és kitartást igényel és nem tanulható meg pusztán hallomás vagy olvasás útján.

A Buddha megközelítése tapasztalati és tudományos volt, és nem támaszkodott dogmákra, filozófiára vagy szerzett bölcsességre.

Az analitikus és tapasztalati vizsgálatok együtt alkalmazandók annak érdekében, hogy megértsük a Buddha tanítását. A Buddha nem

várja el tőlünk a vakhitet, de bizonyos hit szükségeltetik már önfelfedezésünk megkezdéséhez is. Szavait a saját érdekünk, gyakorlatunk és megérzéseink alapján kell vizsgálnunk. Mindannyiunkban megvannak a megvilágosodás, a boldogság magvai és csak táplálásra várnak, hogy kivirágozhassanak.

Buddhista pszichológia és a tudatosság tudománya

Különleges figyelmet fordítunk saját fizikai testünkre (hiúság, kozmetikumok, ruházat). Hihetetlen mennyiségű időt fordítunk a karrier építésre, sportra, művészetekre, pénzre és szociális helyzetünkre. Egyesek úgy vélekednek, hogy a tudomány és a technológia arra hivatott, hogy növelje jólétünket és kényelmünket, szórakozásunkat stb. Nem vitás, hogy komoly erőfeszítéseket teszünk életünk meghosszabbítására, szociális státuszunk és kapcsolataink megtartására. Oktatási rendszerünk ezeket a célokat (melyek mind csodálatosak és jók) hivatott támogatni. Ugyanakkor a tudatra és a tudatosságra igen kevés figyelem irányul. Ezt nem tanítja az iskola, a nevelők és a barátok sem. Ebben a Nyugatnak a tudat irányába mutatott közömbössége tükröződik. Igen sok pszichológus vagy tagadja a tudatosság létezését vagy igyekszik csökkenteni annak jelentőségét életünkben. A modern idegkutatás a tudatosságot gyakran az agyműködésre szűkíti.

A buddhista pszichológia viszont éppen a tudatosságra helyezi a hangsúlyt.

A buddhista pszichológia a közvetlen tapasztalásra, tudatosságra, éberségre, az egyén tudatára fókuszál. A buddhista pszichológia a tudatot és a tapasztalást leíró kutatás területe. A Buddha szerint a saját valókn jelen pillanatban történő dinamikus megvalósulását a tudatos meditációval tudjuk felfedezni. Egyes leegyszerűsítő modern tudományos nézetek alapján a tudat és annak működése fizikai struktúrákkal és agyi folyamatokkal leírható. Többen ezzel szemben úgy érvelnek, hogy ez nem magyarázza meg az átélt emberi tapasztalatokat. A Buddhának a tudatról alkotott felfogása teret enged a modern tudományoknak, de nem igényli az idegkutatás hozzájárulását.

A Buddha a bölcsesség elnyeréséhez vezető meditációban a tapasztalás folyamatát emeli ki, amely több egymással kölcsönös kapcsolatban álló folyamatból, funkcióból és eseményből áll. A Buddha meglátása szerint az emberi állapot titkai a jelen pillanat szubjektivitásában fedezhetők fel. A tudatosság áramlása a kutatás tárgya. A tudat kutatása során megismerhetjük önmagunkat.

A buddhista pszichológia öt felismerése

1. A tudatközpontúság

A buddhista pszichológia a tudat meditáció és más elmélkedés útján történő felfedezése. A folyamatos éberség állapotában az adott pillanatban világos lesz, ahogyan megértjük az éppen zajló mentális folyamatokat. Ennek a pillanatnak a vizsgálata az „itt és most”, amiből a bölcsesség ered.

2. Az emberi tapasztalás hat érzékelőrendszer segítségével működik

Az öt érzékszervünk mellett a tudat is egy érzékszervnek tekintendő, ami együttműködik a többi szervvel a tapasztalás során.

3. Minden tapasztalat lefordított

A buddhista pszichológia radikális volta abban nyilvánul meg, hogy arra fókuszál, ami történik. Ami történik, az a transzformációja vagy lefordítása a tudatosságunk belső nyelvére mindannak ami körülöttünk történik. Az érzékszervek által tapasztalt érzékelések lefordítása érzékszervi tapasztalásokra olyan

radikális, hogy nincs rá mód, hogy megtudjuk mi lehetett az előtte megalkotott valóság. Amit tudunk, az a saját tapasztalatunk. Annak megfejtése, hogy mi volt a valóság mindig is az érzékszerveink és a felfogóképességünk határainak a függvénye. Bármilyen legyen a valóság, nem lényeges a Buddha üzenetének valódi célja tekintetében, ami a téves felfogás bölcsességgé való átalakítását célozza. Az ehhez vezető út a saját belső világunk felfedezése.

4. A tapasztalás az események végtelen és folyamatos sora

Minden érzékelés, megértés, kép, emlék, érzés egy folyamat, ami soha sem tapasztalható meg ugyanúgy mégegyszer. Minden pillanat egyedi. Agyunk úgy fejlődött, hogy csökkentse éberségünket erre az áramlásra nézve, hogy ezáltal növekedjenek túlélésünk esélyei. Az alkalmazkodás érdekében az érzékelt valóságot lefordítjuk és ezzel torzítjuk a tapasztalásunkat.

5. A tudat/test (az énünk) az öt kölcsönhatásban lévő folyamatban mutatkozik meg

Öt folyamat vagy aggregátum definiálja énünket. Ez az öt folyamat a fizikai lét, a tudatosság, a felfogás, az érzélem és a szokás. A buddhista nézet alapján ezek koherens egymásra hatása hozza létre az énünket. Emiatt sem jogos számon kérni, hogy miért nincs „én” a buddhista pszichológiában. A Buddha világossá tette, hogy az „én”, amit tapasztalunk, nem rendelkezik saját tulajdonsággal, hanem az öt állandóan feltűnő, maradó majd eltűnő kölcsönhatás eredménye.

Varsányi György

Hivatás, elhivatottság, váltás

Mostanában gyakran felötlik bennem, hogy amikor annak idején elmulasztottam pályát választani, helyesen cselekedtem-e – ami egyébként nyilvánvalóan történelmietlen felvetés. Ösztönösen éreztem, hogy a gimnázium vége felé még nem tudom átlátni azt, hogy a felmerülő lehetőségek hová futnak majd ki, de azt már megértettem, hogy itt sokkal többről van szó, mint pályaválasztásról és hogy az akkor meghozott döntésnek a súlyát viselnem kell egy életen át. Lehet, hogy naivan, de én valaminek „szentelni” szerettem volna magam, aminek értelme van, méltó az élet egyszeri mivoltához, és nagyszerűségéhez. Albert Schweitzer és Gandhi munkássága járt az eszemben, hogy hogyan tudtak olyan emberek lenni amilyenek, nem voltam tudatában annak, hogy mennyi erőfeszítés áll munkásságuk mögött, csak azt, mit vittek végbe.

A velem egykorú gimnazista osztálytársaim, ismerőseim javarészt szintén kényszerhelyzetként élték meg ezt a továbbtanulással kapcsolatos választási mizériát, én pedig jobb híján kivártam. Zavarodottságot éreztem a társaimon és a szüleiken egyaránt – bár e kérdésben igyekeztek legalább az egyik oldalon határozottságot mutatni –, és annak ellenére, hogy minden szereplő javarészt átlátta az aktuális döntés súlyát, érezték, hogy egy megalapozatlan választás milyen életre kiható károkat okozhat. A szülők javarészt azt is tudták, hogy nem az ő elszalasztott lehetőségeiket kell a gyermekük révén valóra váltani – és mégis, feltűnően sokszor ez történt. Ha túl erőszakosan akarták egy irányba presszionálni a gyermeket, mint később kiderült, gyakran balul sült el – ez történt velem is. Ha azután látva a gyermek részéről a heves ellenállást, szabad kezet adtak neki; az eredmény gyakran még rosszabb volt, vagy lehetett volna – ez történt velem is. De végül is, hogyan tudná egy 17–18 éves gyermek eldönteni, hogy mi szeretne lenni, hogy vajon negyven évig töretlenül lesz-e kedve asztalosnak, orvosnak, papnak,

vagy vízóra-leolvasónak lenni? Vagy hogyan tudná megjósolni a szülő, hogy egy későn érő gyermekből egyszer nem törnek-e elő egy művész, egy megszállott kutató, vagy egy élsportoló képességei, de akkor már valószínűleg későn? Talán az egyetlen szerencsésnek mondható eset, ha a gyermek olyan elsöprő talentumot mutat valamely területen, ami nem hagy kétséget a választást illetően, és amelyet aztán remélhetőleg az élet visszaigazol.

Számomra mindenesetre reménytelenül öszszegabalyodott, hogy most hivatást kell-e választanom – mert ezt várták tőlem a szüleim, és ez volt a társadalmi elvárás is – vagy ahogy én már sejteni véltem – az élet alapkérdéseinek feltérképezését, körbejárását kellene célként kitűzni, és ehhez olyan elfoglaltságot, életutat választani, ami ezt segíti, de legalábbis nem hátráltatja.

Mindenesetre az volt a jellemző, hogy a szülők pályákat, hivatásokat, karriereket vázoltak fel a gyermekeik előtt, és egyáltalán nem voltak tekintettel arra, hogy azoknak esetleg spirituális elhivatottságai is vannak,

vagy lehetnek, hanem főleg azt tartották szem előtt, hogy milyen társadalmi előnyökkel jár ha így, vagy úgy választ.

Egy közeli rokonom építész volt. Mikor már elég felnőttnek ítélt, sokat és lelkesen mesélt nekem az építészetéről. Tájékozott, precíz ember volt, éppúgy otthonosan mozgott a művészet-történet szakmájába vágó részleteiben, mint régebbi és új műszaki megoldások terén. Nem nagyon érdekelte más, mint az építészet, de csak azért, mert mint mondta, úgy érezte, azon belül olyan széles tér nyílt meg előtte, hogy egy élet is kevés lenne a megismeréséhez. Mesélt nekem a Taj Mahalról, a hidak és felhőkarcolók építésének érdekességeiről, a szakma buktatóiról. Igazán a katedrálisok építéseinek volt elméleti szakértője, ha a középkorban él, úgy képzelte, biztos ő építette volna a legimpozánsabb katedrálisokat. Ambicionálta, hogy építész legyek. Ezzel szemben úgy alakult, hogy a rokonom még a régi rendszerben egy nagy állami cégnél

kapott munkát, és pályafutása végéig mindig csak hangárokat tervezett. Nem hiszem, hogy végül is kielégítette volna. Belőlem pedig nem lett építész, nem pont emiatt, de azért mindig is irigyeltem azokat, akik egy dolgot csináltak életük végéig, azt feltételezve, hogy abban az egy dologban valóban el lehet mélyülni, ahogyan későbbi tanulmányaim során a japán kézművesek hozzáállásában fedeztem fel leginkább, és szerettem meg.

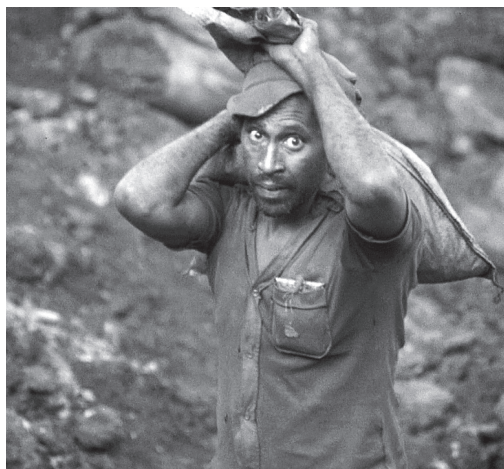
De azért mégis maradt bennem egy halvány rossz érzés: katedrálisok helyett hangárok – ez azért nem látszott túl vonzónak.

Másfelől azonban, – ezzel párhuzamosan – mindig irigyeltem azokat az embereket is, akik egész életükben azt csinálták, amit szerettek, gyakran többfélét, többször kezdtek valami teljesen másba, még ha annak társadalmi presztízse alacsony volt is, és kényszerűségből többnyire autodidakták voltak. Úgy láttam ezeknek az embereknek mások a lehetőségeik, inkább

tűntek szabadnak, de ami még ennél is fontosabb volt, hogy gondolkodásuk nem szűkült be, hanem volt indíttatásuk (és nem utolsó sorban idejük), hogy a világ és saját maguk által felvetett kérdésekkel foglalkozzanak. Én hosszas útkeresés után ez utóbbi megoldást tartottam számomra megfelelőbbnek.

Annál is nagyobb kincsnek tűnt ez a szabadság, mert rádöbbsentem, hogy az emberek egy nagyobbik részének eleve esélye sincs arra, hogy maga döntsön arról, hogy mivel foglalkozzon az életében. Talán azért, mert a környezetében nem lát inspiráló példát, talán azért, mert fiatalon mást tartott fontosnak, esetleg a megélhetési kényszer vezet ehhez és egyszerűen belesodródik az éppen adódó létfenntartó munkák végeláthatatlan és vigasztalan sorába. Különösen igaz ez a szegényebb

vidékekre, legyen az bárhol a világon. Nehezen alábecsülhető, hogy mekkora a fontossága annak, hogy az ember milyen hivatást, szakmát választ. Azonban még fontosabb, hogy van-e ezen túlmutató célja az életben? Két kérdés azonnal adja magát: az egyik, hogy sikerül-e összhangba hozni a fiatalkori hivatásválasztást a később kikristályosodó szellemi célokkal, a második pedig az, hogy ha nem, akkor képesek vagyunk-e egy további, vag akár többrendbeli, változtatásra, váltásra.

Az emberben egészen hajlott koráig megvan, meg lehet az erő, hogy fordítson az életén, ám a pszichológusok jól ismerik azt az attitűdöt, hogy az emberek általában sokkal

szívesebben választják a már ismert rosszat, az ismeretlen jónál.

Furcsa, de az emberek döntő többsége akkor is folytatja megszokott életét, ha érzik, hogy valami nagyon nincs rendben azzal, és körülményei pedig egyébként megengednék, hogy váltson.

Pedig az úgynevezett globalizált világnak az a haszna biztosan megvan, hogy tágra nyitja a világot. Ha összevetjük akár csak az egy vagy két évszázaddal ezelőtt élt elődeink lehetőségeit a mieinkkel, óriási a különbség. Az, hogy szinte korlátok nélkül megismerheti az ember, hogy mások hogyan gondolkodnak, éreznek, milyenek a hagyományaik, hiedelmeik, tabuiuk, választhat magának vallást, vagy ezekre támaszkodva felépítheti saját létszemléletét, arra kellene, hogy sarkallja az embert, hogy felismerje, minden pillanatban van választási lehetősége. Választhatja azt, hogy marad ugyanaz, aki eddig volt, de jelentősen átformálhatja az életét, megváltoztathatja az egész gondolkodását, viszonyát a világhoz, a dolgokhoz, – legalábbis képességei határain belül.

Mint az eddigiekből kiderülhetett, egészen más szempontok alapján kellene hivatást választanunk, ha életünket szellemi törekvésre szánjuk, mintha – mondjuk így – polgári hivatásválasztás esetében. Egyszerűen mások a prioritások.

Az, hogy – csak kiragadva egy példát – olyan szakmát választ valaki, amelyben állandóan erőt, sőt erőszakosságot kell mutatnia, ezt az erőszakosságot nem lehet más élethelyzetekben úgy levetni, ahogyan a kígyó odahagyja a bőrét. Hasonlóképpen ha valakinek az a munkája, hogy a jogszabályok és rendelkezések hálójában megtalálja azokat a megoldásokat, amelyek ügyfelét előnyösebb helyzetbe hozzák, úgy nehéz munkaidőn kívül félretenni a haszonelvű megoldásokat. Ugyanez a helyzet a munka-alkoholizmussal is: ebben az esetben egyszerűen ideje sincs a szellemi építkezésre, és még lehetne sorolni.

Egy ma élő nyugati szerzetestől származik a gondolat, hogy komoly hiba volna felületesen átsiklani ezeken a kérdéseken, mert az csak oda vezethet, hogy az embernek élete végén kell rádöbbsennie, hogy „rossz falhoz támasztotta a létráját.”

Dobosy Antal

Eladhatatlan művészet

Justin Bateman kavics-művei

A művészet a művészet kedvéért! Egy brit kőművész egyedi, mulandó és eladhatatlan művészeti alkotásokat készít. A thaiföldi Csiangmaj városhoz közeli erdőkben egy különleges kőművészetet hozott létre. A járványhelyzet miatt Justin Bateman brit művész a városban volt kénytelen maradni, és tartózkodásának ideje alatt alkotta meg ezeket a műveket. A kényszerűen ott töltött időt hasznosította, idejét arra fordította, hogy ezt az új művészetet létrehozza. Művészetében egyedülálló, hogy alkotásai mulandóak, így művei eladhatatlanok.

Justin Bateman önarcképe kavicsokból összeállítva

Ezek a művek minden előzetes hírverés nélkül, elsősorban a mulandóságot tartva szem előtt, a műalkotások halhatatlanságára vagy legalábbis hosszú élettartamára vágyó művészek értékrendjével tökéletesen ellentétes szándékkal készültek. Szerencsések voltak azok az emberek, akik abban a nyolc hónapban Bateman aláírat-

lan kőművészeti alkotásain botladozhattak, melyek a város különböző pontjain, erdei ösvényein, vízpartjain és a város legváratlanabb helyein bukkantak fel, és egy rövid ideig láthatók voltak.

Batemant már évek óta foglalkoztatta a tájművészet, és olyan művészek inspirálták mint Andy Goldsworthy, de a tibeti buddhista szerzetesek szellemi gyakorlatai is hatottak rá. A szerzetesek sok órát töltenek homokmandalák készítésével, amit, miután elkészült, összesöpörnek

és szétszórnak a szélben. A mulandóság fontos szempont ebben a művészi tevékenységben.

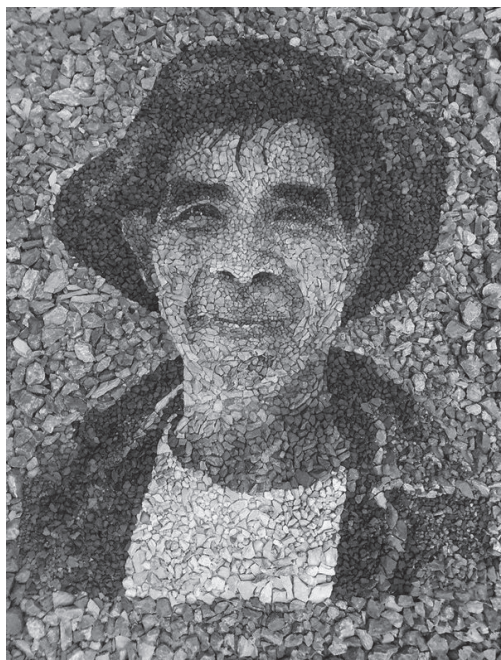
Bateman elhagyta a hagyományos anyagokat, így a bronzot vagy az olajfestéket, és visszatért őseink egyszerűségéhez. A természetben mindig fellelhető kavicsot használja képeihez építőanyagként. A műalkotások megvalósítása

sokszor időigényes és fárasztó folyamat, elkészülhetnek egy nap alatt is, de sokszor több hétig is tarthatnak. Van olyan mű, amit stúdiójában tervez meg és készít elő, majd a helyszínen állítja össze, másokat ott a helyszínen tervez meg, és készít el.

„Egy olyan világban, ahol irgalmatlan a növekedés iránti vágy, én inkább a kevesebbre törekszem. Munkáim csak digitálisan rögzített lábnyomot hagynak, így fizikai nyomot nem hagyok tevékenységgemmel a környezetünkben. Munkáim az emberek, a hely és az idő, a rend és a káosz témáit dolgozzák fel. Az élet entrópiáját valósítják meg” – nyilatkozta Bateman.

Műveinek mérete néhány négyzetméteres, de a jövőben sokkal nagyobbakat is szeretne létrehozni. A képekhez felhasznált köveket és kavicsokat maga gyűjti össze a helyszínen, majd ezeket állítja össze képekké. A művek megalkotását meditációs gyakorlatok is segítik.

Érdeemes ellátogatni Justin Bateman honlapjára, ahol megtalálhatóak a jelen cikkben felhasznált képek eredeti színes fotói, és más kőművészeti alkotásai, de érdemes más anyagok felhasználásával készült alkotásait is megnézni. A honlap címe: <https://landminds.weebly.com/>

Radics József

Magammal

*Ma találkoztam magammal,
kisfiú volt kilenc körül,
a rebbenő tünemény nem örül
s nem válik haraggal.*

*Lila vagy zöld hullám hoztad Öt
magaddal, fájdalom gejzír fakad.
Folyik testemen a sós víz, fáradt
emlékek táncolnak keringőt.*

*Itt vagy közel, lebegsz szívem mellett,
nevetek ide illőn, öllelek, erősen,
mégis felhőd szertefoszlik előttem.
Fél életet várnok mondd, ezért kellett?*

*A hőség csíp mint a jég, nyugalom és béke
hulláma ellep, hallgatag vagy és kedves.
Várj, tudom mért jöttél, amit szemed keres
meglátom, szemhéjam lehunyom végre.*

*Az életem bűgőcsigaként most forog,
tekintetem szegezem az égre, szédülök,
aludtam, már látok; veszélyt, halált kifütyülök,
rátok hagyom rosszra a rosszat, mi veszett ebként morog.*

*Segítettél, elmehetsz, teljes az erőm, mandula
szívembe csont arcod zokog, végleg elválunk kisfiú,
hiába, a felnőttet ne háborgasd, az neked is fájó,
mennem kell tovább, a fény illata, levendula.*

Szűcs Gabriella

Mintázatok a könyvek történetében

Mit jelentett a könyv, az olvasás az előző generációk életében és a mi életünkben? Talán nem felesleges újra és újra feltenni ezt a kérdést, hiszen a változás, fejlődés ezer szálból szőtt anyagában, az ismétlődés szépen kirajzoló mintázatában válaszok is vannak.

Budapest belvárosában sétálva, a Madách tér közelében van egy parányi antikvárium, melyet tulajdonosa az első könyvkiadóról, Atticusról nevezett el. Nem tudni, hogy Atticus (i.e. 109–32) valójában könyvkiadó, könyvkereskedő volt-e, legalábbis nincs arra adat, hogy a Római Birodalom korai századaiban anyagi haszon származott volna a könyvek előállításából, kéziratok eladásából. Cicero barátjának neve inkább, mint dúsgazdag könyvszerető mecénásé maradt fenn. Olyan emberé, aki számos iskolázott fiatalembert, felolvasót, másolót foglalkoztatott, aki magánkönyvtárában szívesen látta a tudós rómaiakat, érdeklődőket, sőt rabszolgáit, titkárait, szolgálait barátai rendelkezésére bocsátotta. Azt biztosan tudjuk, hogy a római elit a hellén kultúra hatására egyre fontosabbnak tartotta a műveltséget reprezentáló könyveket. A császárkor első századaira a könyvgyűjtés divattá vált, az írók nem egyszer kigúnyolták az olvasni alig tudó, mégis könyvet másoltató, vásároló hirtelen megtollasodott réteget.

2020-ban az amerikai Books by the Foot szolgáltatás azt ígéri megrendelőinek, hogy egy-egy témában olyan könyveket válogat a könyvespolcára, melyek az online konferenciák háttéréül szolgálva olvasott, a témában jártas, okos ember benyomását keltik a meetingek résztvevőiben – írja Horváth Bence* a 444.hu-n. Az interneten kibontakozó könyvcsomag-szolgáltatás a 90-es

években indult, s kezdetben mindössze könyvek mentése volt a célja. Később szállodákba, politikusok otthonaiba kerültek a könyvekkel zsúfolt, mutatós könyvespolcok. A 2020-as év áttörést hozott: az eddiginél sokkal több tematikus könyvcsomag összeállítására mutatkozott lakossági igény. A rendelésekbe egyszerre akár 100–150 könyv válogatása is belefért. Ennyi könyv elhelyezéséhez polcok, könyvszekrények szükségesek, azaz infrastrukturális beruházásokkal is számolni kell, s az ilyen beruházások nem 1–2 hónapra szólnak. Mint ahogyan nagy mennyiségű könyvet nem csupán státuszszimbólumból rendel valaki, néhányat feltételezhetően el is akar olvasni.

Visszatérve a birodalmi időkbe, a könyvek diktálással születnek. A latin szerzők többsége nem saját kézzel ír, ezt a feladatot írnoka végzi. Nemcsak a szerző diktál, hanem a könyvmásoló rabszolgák is diktálás alapján dolgoznak, egy-egy műből néhány nap alatt akár 200 példányt készít el seregnyi rabszolga. Közülük különösen a görögül értők értékesek.

A Google keresőbe beírt keresőkifejezések esetében (szövegfelismerés diktálással, e-dictate, beszéd-felismerés, gépelés beszéddel, speech to text, beszédalapú gépelés, hangfelismerő app, stb.) a keresés eredménye kb. 64 000 találat. Természetesen nincs ennyi diktáló-szövegfelismerő alkalmazás, mégis jól érzékelhető, hogy az időszámításunk előtti századokból származó módszer ma is népszerű.

Másoló rabszolgák helyett manapság digitalizáló gépek, a szkennelt szöveget számos nyelven felismerni képes szoftverek állnak rendelkezésre. A szkennereket sok helyütt minimálbérért foglalkoztatott közmunkások kezelik. Nagyobb könyvtárakban nem ritka a kutatók, hallgatók, olvasók által szabadon(!) használható többkamerás, automata-lapozású, a könyvet sokféleképpen megóvó többmillió mészaki csodamasina.

* Okosnak és tájékozottnak akarsz látszani? Rendelj gondosan kiválogatott könyveket az online videó-konferenciák háttérének In: 444.hu [online] <https://444.hu/2020/12/27/okosnak-es-tajekozottnak-akarsz-latszani-rendelj-gondosan-kivalogatott-konyveket-az-online-video-konferenciak-hatterenek>

A diktált szövegek helyes lejegyzése érdekében tett korabeli erőfeszítések dacára, mint például a gyorsírás módszerének feltalálása, a lejegyzett szövegben rengeteg hiba fordul elő, hiszen a titkár nagyon gyorsan kénytelen jegyzetelni, a tisztázatot pedig emlékezetből, később készíti.

A hibajavításokon, másolatok összevetésén, ellenőrzés végett foglalkoztatott rabszolgákon kívül voltak-e az ókori szerzőnek olyan kritikusai, barátai, akiktől a nyilvános terjesztést megelőzően véleményt kérhetett?

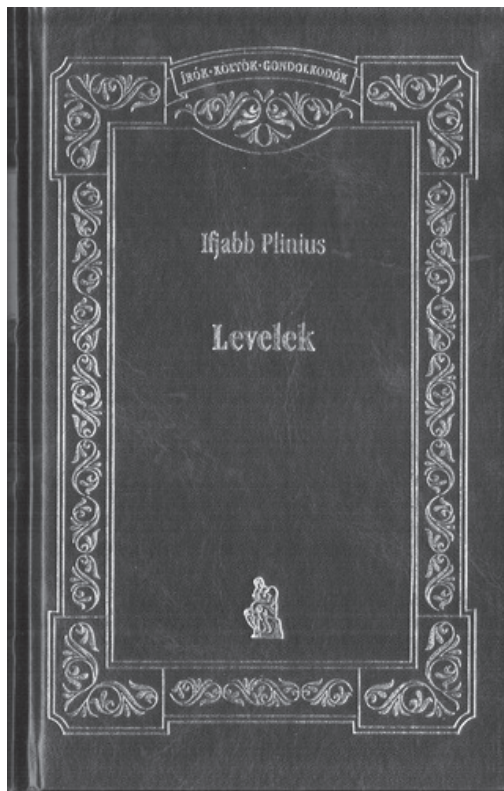
Voltak bizony! Plinius írja egy helyütt:

„Egyik rövid, kiadásra szánt beszédem meghallgatására meghívtam néhány barátomat s még másokat (hogyan meghalljam az igazat). [...] Felolvasásomnak ugyanis kettős célja szokott lenni. Az egyik az, hogy bizonyos szerénység ébredjen bennem, a másik, hogy figyelmeztet-

valót én is megjelöltem. Itt küldöm a beszédet, most már javítva. A tartalmát megtudod a címből. [...] Kérlek, írd meg a véleményedet az egész műről és az egyes fejezetekről. Mert így elég óvatos leszek ahhoz, hogy visszatartsam, vagy elég határozott ahhoz, hogy kiadjam, aszerint hogy a te döntésed melyiket javasolja...”^{**}

Az ókor sztemmának nevezi a szöveg származástörténetét felvázoló ábrát. A mai könyv, e-könyv, tanulmány, cikk közleményváltozatának megnevezése, bár sokféle lehet, az egyes változatok ugyanúgy a véleményezésre felkért személyekre, s a mű kiadásának különböző fázisaira utalnak, mint akkor. Létezik e-print és preprint, azaz szűkebb szakmai kör számára terjesztett mű. Beszélünk duplikatív és nem duplikatív típusokról attól függően, hogy a szerzői jogi vagy kiadói kötelek alá helyezett mű repozitóriumokban elhelyezett kéziratos mása-e, vagy éppenséggel kiadásra nem szánt, pl. intézeti közreadásban elérhetővé tett műhelytanulmány, disszertáció, konferenciakiadvány-e a kézirat?! Az eredeti szerzői kézirat lehet benyújtott, vagy lektorálás alatt álló, a lektorálás utáni változata pedig lehet postprint, javított (referált), utolsó előtti szövegvariáns, stb. Végül az impresszummal, azonosítóval rendelkező, a teljes kiadási eljárási folyamattal megjelentetett publikációnak lehetnek javított, bővített, helyreigazított, kiegészítő anyagokkal frissített, funkcionálissá tett változatai.

A sokszorosítás, nyilvánosságra kerülés folyamatában nemcsak a titkár téveszthet, hanem a másoló rabszolgák figyelme is elkalandozhat, félreérthetik, elírhatják a szöveget, s máris megjelennek a nem kívánt szövegrészek! A könyvnyomtatás hajnalán a sajtóhibákat minden egyes példányon kézzel javították. Ezt azonban hamar abbahagyták, mert a hibák elszaporodása miatti javítások nagyon elcsúfították a könyveket. Később aztán kitalálták az ún. errata oldalakat, azaz a könyv végén külön felsorolt sajtóhibákat. VB-szakosaink számára ismerősen csenghet Aquinói Tamás *Summa Theologiae* c. műve: nos, az 1578. évi kiadásának száznyolc oldalnyi hibája a legnagyobb szám, amit a könyvtörténet ismer!

senek, ha munkám iránti elfogultságomban egy és más esetleg elkerülte a figyelmemet. Célatat elértem, sikerült olyanokat találnom, akik nem fukarkodtak a jó tanáccsal. Néhány javítani-

^{**} Ifj. Plinius, *Levelek*, V, 12, Muraközy Gyula fordítása

A görögök és rómaiak könyve – az egyiptomihoz hasonlóan – papiruszból készül, és tekercs (volumen) formában használatos. A tekercseket kosarakban, cserépedényekben, később polcokra helyezett dobozokban, szekrényekben tartják, a művek címét tartalmazó pergamendarabkát a tekercs végébe illesztik. A rabszolgamások a szöveget merőleges oszlopokban helyezik el a tekercs teljes hosszában, s ahogyan a monitoron pereg lefelé a szöveg, úgy olvassa a tekercs tartalmát a művelt római polgár.

A legrégebbi könyv is ilyen tekercs formátumú, i.e. 2000 körüli időkből származik, a párizsi nemzeti könyvtárban őrzik, egy tébai sírban Prisse d'Avennes francia orientalista talált rá, róla nevezték el.

Változott-e a könyv szerepe a könyvnyomtatás feltalálása után?

Idézzük meg Claude Frollo atya alakját *A párizsi Notre-Dame* című regényből. A főesperes hosszasan kesereg az „Ez elpusztítja azt” című fejezetben – valójában Hugo esszéjében –, hogy az emberiség történetét, kultúráját a jövőben nem az olyan építészeti remekművek fogják közvetíteni, mint a Notre-Dame, az örökkévalóságról többé nem a templomok, katedrálisok szólnak. Az emberi gondolat az építészetnél könnyebb, egyszerűbb eszközt talált önmaga megörökítésére, méghozzá a Gutenberg ólombetűi által közvetített könyvet. És a könyv el fogja pusztítani a katedrálisokat.

Tudjuk, hogy ez mennyire nincs így. Az írás feltalálása nem oltott feledést a lelkekbe – miként azt Szókratész mondja a Phaidrosz dialógusokban –, a rádió nem pusztította el a könyvet, a film és a televízió nem pusztította el a színházat. A sort hosszan folytathatnánk.

Az újjáépülő Notre-Dame előtt majd lesznek, akik útikönyvvel a kezükben olvasgatják a fontos részletekről szóló információkat, érdekességeket, mások az okostelefonjuk alkalmazásával járnak be a belső tereket, vagy e-könyvet görgetve állnak a bejutásra váró sorokban, s lesznek olyanok is, akik megvásárolják a katedrális ajándékboltjában kapható gyönyörűen illusztrált albumokat.

A könyv funkciói korról korra az igényekhez alkalmazkodnak, változnak.

Ókori papirusztekercs

Az aggodalom, *ez elpusztítja azt*, egyik eltörlí a másik hatását, minden nagy változás előtt felmerül!

Jól megfigyelhető ez a félelem a tipográfia történetében is. Az 1400-as években Gutenberg olyan technológia kidolgozására használta fel az aranyra, fémekre vonatkozó ismereteit, amely helyettesíteni volt hivatott a kor szövegrögzítő technikáját, az írást. Az új technológiák először éppen így, utánzással mutatják meg az értéküket. A kézi szedésű betűk kezdetben a kézzel írottat utánózták; aztán a négyszázötven évvel későbbi gépi szedéssel a kézi szedésben alkalmazott eljárásokat kellett közvetíteni. A XX. század számítógéppel generált betűinek a fényszedés kritériumait kellett kielégíteniük, és így tovább.

Az új technikák, eljárások előrelépésével párhuzamosan visszaható tendenciák is jelentkeznek: a régi elvesztését sajnáljuk, ugyanakkor az újat várjuk, üdvözljük.

Olvasunk-e még?

Az *olvasás* során bekövetkezett változást, a gyorsulást, a szakirodalom scanningnek vagy skimmingnek nevezi, ill. az olvasáskutatás egyre több típust különböztet meg. Az áttekintő, lényegszűrő olvasás (skimming) során nem olvasunk el minden mondatot, jobbra csak egyes szavakra, kifejezésekre, szókapcsolatokra vándorol a tekintetünk, egy-egy kiragadott mondat által szerzünk globális tartalmi benyomásokat. Az információt lokalizáló, kereső olvasásnak (scanning) nincs más célja, mint egy hosszabb szövegben megtalálni a számunkra fontos részleteket, adatokat, tényeket. Az intenzív, mély olvasás célja a tanulás, ismeretszerzés,

az olvasott információk strukturálása. Az élményszerző, ellazító olvasás (extenzív) a szépirodalomhoz kapcsolódik.

Az olvasás fontosságára figyelmeztető kutatásoknak, tanulmányoknak se szeri, se száma, agykutatótól pszichológuson át a pedagógusig a legkülönbözőbb foglalkozású szakemberek figyelmeztetnek az extenzív és intenzív olvasás szükségességére. Mit tehet ehhez hozzá egy író? Nyáry Krisztián gondolatait idézzük:

„Az olvasás képessége – szemben a beszéddel – nem genetikai adottságunk. Beszélni megtanulunk magunktól, ha mások is beszélnek a környezetünkben. Olvasni mindössze öt-hatezer éve kezdtünk el, az agyunkban még nincs olyan „kapcsolási kör”, amely automatikusan végrehajtana a feladatot. Ezért olvasás közben a kognitív, vizuális és nyelvi észlelésért felelős agyterületek egyszerre működnek – minden szövegnél más és más módon. Ha arról olvasunk, hogy valaki menekül, az az agyi területünk is dolgozik, ami meneküléskor is aktiválódik. Nem ugyanolyan intenzíven, de ugyanúgy. Születés, betegség, barátság, harag, szerelem, szakítás, halál, harc, közösségi konfliktusok: életünk legfontosabb érzelmi szituációi, többségükkel előbb vagy utóbb találkozunk. Ha viszont olvasás közben már megismertük őket, felkészültebben fogadjuk a legszűkebb érzelmi szituációt is. Az irodalom a legnagyobb érzelmi stresszhelyzetben vakcinaként működik, a „legyengített érzelmi emlékek” segítenek, hogy minél előbb fel tudjuk dolgozni a sokkot, és képesek legyünk továbblépni”^{***}

Mit jelentett régen és ma a könyveknek otthont adó *könyvtár* a különböző generációk életében? Mit kínál a mai városi, felsőoktatási és szakkönyvtár az olvasóinak?

A könyvtárak működési alapelvei lényegében ezer évek óta változatlanok: szelektálva, valamilyen értékkritérium alapján gyűjteni, rendszerezni és felhasználhatóvá tenni az emberi ismereteket hordozó írott műveket. Bármilyen hordozón jelenik is meg az ismeret, a feladat

mindig ugyanaz: segíteni azokat az embereket, akik hozzá akarnak ehhez férni.

A mai *városi könyvtár* az otthon (első hely), iskola, egyetem, munkahely (második hely) mellett joggal pályázik a szociológusok által *harmadik helynek* nevezett kulturális életterre.

A közkönyvtárak kínálatába a klasszikus szolgáltatásokon kívül Ázsiától Európáig bőven beleférnek nem kifejezetten könyvtári, ámde a helyi igények szerint kialakított használóbarát szolgáltatások. Az újonnan épült könyvtáraknak otthont adó modern kultúrcentrumokban számos közösségi tér, klubövezet található, s ezek látogatottsága igen magas.

Más könyvtártípusok, mint a *felsőoktatási könyvtárak* többnyire hibrid szolgáltatásokkal és állománnyal, helyenként már kizárólag e-dokumentumokkal működnek. BA-képzést nyújtó amerikai főiskolák egész sora fogadtatta el hallgatóival a kötelező és ajánlott irodalmak, jegyzetek e-könyvesítését, könyvtári terminálon és hálózatokban való letöltését, elérését. Az oktatás hagyományos színterei, szereplői, módszerei változni látszanak, például a sztáregyetek MOOC kurzusai [Massive Open Online Courses] tisztán internetes háttéranyagokra támaszkodnak. Ezek a kurzusok világszerte egyre népszerűbbek, bárki által ingyenesen igénybe vehetők. Az internet lehetőségeit interaktívan használják, a résztvevők aktivitására, tanulási igényeire minden korábbinál erősebben építenek. Oktatók és könyvtárosok olyan háttéranyagokat készítenek, amelyek a digitális ökoszisztémákban biztosítani képesek az egyénre szabott, jól profilírozott, tudássá konvertálható információt.

^{***} Nyáry Krisztián: Miért gazdasági érdek, hogy a bankok ügyfelei és alkalmazottai gyakran olvassanak szépirodalmat? In: *Napi.hu*, 2020. december 10. https://www.napi.hu/magyar_gazdasag/nyary_krisztian_miert_gazdasagi_erdek_hogy_a_bankok_ugyfelei_es_alkalmazottai_gyakran olvassanak_szepirodalmat.719264.html

Ismét más könyvtártípusok, főként a tudományos *szakkönyvtárak* olvasói, használói már nem fognak lemondani arról a komfortról, amit az elektronikus adatbázisok, az otthoni hozzáférés, a kutatási eszközök gazdag eszköztára, az open access publikációs lehetőségek, és az újabban létrejövő könyvtári platformok jelentenek, miközben a kutatási anyagok, cikkek, tanulmányok korábban említett publikációváltozatait éppen e könyvtárak világméretű hálózata révén minden eddiginél hatékonyabban tehetik közzé, bocsáthatják rendelkezésre.

Ahogy a könyv funkciói, úgy a könyvtárak szerepe is változik.

Könyvek vagy internet?

A tudás megszerzésének egyik legfontosabb forrása évszázadokon keresztül a könyv volt. Voltak korok, amikor *egyetlen* könyv. Itt van például A rózsá neve című Umberto Eco regény és annak azonos című filmváltozata. Középkori kolostorban játszódik, ahol az akkori idők egyik legnagyobb könyvtárát őrzik. Vilmos testvér és tanítványa kettős feladattal érkeznek: egy teológiai vita kapcsán találkozót készítenek elő, s egyúttal a kolostorra árnyékot vető gyl-kosságot szeretnék felderíteni.

A regény tele van művelődéstörténeti leírásokkal, utalásokkal, párhuzamokkal. Hogy csak egyet említsünk a sok közül, ilyen a főszereplő, Vilmos testvér neve is, a Baskervillei Vilmos név. A Baskerville egy igen elegáns betűtípus, melyet a kiváló tipográfus, John Baskerville alkotott. Eco neki állít ezzel a névadással szép emléket. A legtöbb Microsoft PC fontkészletében Baskerville Old Face betűtípusként található meg.

Nem ez az egyetlen példa a Gutenberg- és az Internet galaxis összefonódására.

A kolostor filmbeli felépítéséhez, hiteles díszletezéséhez, berendezéséhez a rendező végigjárta Európa híres kolostorait, elolvasta a felkelhető szakirodalmat, múzeumokat látogatott, középkorkutató szakértőket kérdezett, közel egy évtizeden át kutatott. Jean-Jacques Annaud manapság a világ legnagyobb filmes adatbázisából (*The Internet Movie Database*, Imdb) válogatná készülő filmjéhez a szereplőket, stábot. Kódexeket és kéziratokat, azaz forrásműveket

digitális gyűjteményekben olvasna. Szakirodalom kutatáshoz nem kellene beutaznia Európát, mert ezek a digitális gyűjtemények időközben beköltöztek otthonainkba. Ámde például egy kolostori vacsora vizuális megjelenítéséhez – mit, mikor és hol ettek a szerzetesek, hogyan főztek, hogyan táltak, stb. – meg kellene tanulnia információt keresni és értelmezni.

Arisztotelész házáat az athéni Akadémián töltött ifjú éveiben „az Olvasó házáának” nevezték. Alakja mintegy 600 éven át, a középkor végéig meghatározója az európai filozófiának, kultúrának. A *rózsá neve* a reneszánsz hajnalán, a középkor végén játszódik. A regény igazi főszereplője nem Vilmos testvér, hanem egy híres könyv, Arisztotelész Poétikájának második, a komédiáról és nevetésről szóló kötete. Spoiler: aki nevet, az nem veszi komolyan a világot, Istent, nevetni bűn, annak hálnia kell...

Eco regénye a középkori kolostor, szerzetesek életének bemutatásán kívül a megismerésről, olvasásról, könyvekről, a könyveken túlmutató tudásról szól, mondhatni a gondolkodás koronként más-más közegben reprezentált kereteiről.

Van valami, amit a Gutenberg- és Internet galaxis, a könyvtörténet ismétlődő mozzanatainak felvillantása kapcsán érdemes átgondolni. A világhálón az információ bitsorozatként létezik, megjelenési formája a felhasználó szándékától, tudásától, esetleg a kliensoldali programoktól függ. A tartalom sokféle formában és minőségben megtalálható, nincs egyetlen olvasási sorrend.

A könyvtárak megbízhatóan kínálják, távolról is elérhetővé teszik hagyományos papír alapú és e-könyv állományukat, hiteles információforrásaikat, sőt keresési technikákat is tanítanak. Az, hogy az olvasók walking userként az információkeresés, skimmingelés során melyik linkre kattintanak, hogyan haladnak linkről linkre, ugrópontról ugrópontra, mely oldalakat járják be, pásztázzák végig, olvassák el, az bizony a XXI. században is elsősorban a meglévő stabil tudástól, tanulási szándéktól, motivációtól függ.

E motiváció erősítése ugyanúgy célunk, mint kiváló könyvtáros elődeinké, oktató kolégáinké.

Némethy András

Ze nyelv / Zen jel: V

Régóta érdekel a nyelvészet. Nemcsak egy-egy idegen nyelv megtanulása foglalkoztat, hanem általában véve az emberi nyelv: a különféle nyelvtani struktúrák valamint a különböző kultúrákban és társadalmi rétegekben megjelenő szókészlet emberi gondolkodásmódokra gyakorolt hatásai. Mivel nem vagyok nyelvész, így cikkem tudományos értékkel nem bír, gondolatébresztőnek azonban jó lehet.

A sok ezer nyelv kínálta rendkívül változatos nyelvtani megoldások, szókészleten belüli alapvető eltérések tanulmányozása mellett arra a következtetésre jutottam, hogy izgalmasabb és talán mélyrehatóbb megismerést ad, ha jómagam is létrehozok új, mesterséges nyelvet, nyelveket. Érdekes, és elgondolkodtató lehet az a folyamat is, hogy mi visz rá valakit arra, hogy a világ több ezer nyelve mellé kitaláljon egy több-ezer-egyediket is. Ha elfogadjuk, hogy a zen voltaképpen tudatkutatás, a tudat tudománya, úgy egy nyelv megalkotása egyfajta tudományos játék – ha úgy tetszik gyakorlás vagy kutatómunka is lehet –, hiszen a semmiből hozunk létre egy új világot. Egy olyan világot, amit mi szeretnénk; amely aztán – ha megfelelően alkalmazzuk – képes lesz azt a világot leírni, amit szeretnénk általa bemutatni. Jelen írásomban egy ilyen nyelv megalkotásával kapcsolatos problémákat szeretném körbejárni, illetve a létrehozás előtt és közben felvetődő megannyi kérdésre szeretnék rávilágítani. Olyan kérdésekre, melyek a nyelvek és a nyelvészet témakörén messze túlmutatnak.

Vágjunk is a közepébe! Vagy mégsem? Egy nyelvalkotási folyamatnak hol van a közepe? Mihez nyúlunk először? Teljesen laikusként kezdjük például a szókinccsel. Egy nyelvben elvégre nem árt, ha vannak szavak... A szókinccs megalkotása különösen érdekes feladat. Elsőre azt gondolhatnánk, hogy ha egy-egy (magyar) szóhoz hozzárendelünk egy kitalált új alakot (például: kutya = *vau*, macska = *miu*, stb.), és ha ezt a folyamatot elég sokszor ismételtetjük, akkor helyel-közzel kész is van nyelvünk szókinccse. A helyzetet részben egyszerűsíti,

részben bonyolítja, hogy alkothatunk képzőket vagy módosítószókat, amik segítségével már meglévő szavakból alkothatunk újat (pl. tud/ni → tudás, tudat, tudomány, stb.). A mesterséges nyelvek közül a szóképzés egyik híres mestere az eszperantó nyelv. Lazar Markovics Zamenhof – az eszperantó kitalálója – a nyelve első tanulmányában bemutatta az „*egy szóból ötvenet*” (és még sokkal többet) elvet, azaz a képzési lehetőségek határtalanságát. Mindezt az egészséges (eszperantóul: *sana*) szógyök segítségével reprezentálta. Amennyire szimpatikus, és könnyen használhatónak tűnik ez a rendszer, annyi kérdést vet fel. A bemutatott *sana*, (egészséges) szón is látszik, hogy ami az eszperantóban gyöknek mondható, az a magyarban egy többszörösen képzett szó: egész-ség-es. A magyarban a szógyök (helyesebben: morféma, ami további elemekre már nem bontható) az *egész*, ami feltehetően aláni (indo-iráni) eredetű (vö. az oszét: *ærac* [ägas]).

Mi alapján dől hát el, hogy egy nyelvben – pláne egy általunk kitalált új nyelvben – mik legyenek az új morfémák, mondhatni alapszavak, és mik legyenek a képzettek. Melyik nyelvből vegyük át az új szavakat? A világ különféle nyelveiben sok olyan szó van, amit magyarul egy többszörösen összetett mondattal lehet csak lefordítani (pl. a zen kultúrkörben is ismert 侘寂 [*vabi-szabi*] mely nagyon tömören egy jellegzetes japán esztétikai szemlélet, vagy a finn *ruska*, ami az őszi sárgás-vöröses színek kavalkádot, levélhullást, voltaképpen életérzést jelent). Sok szó (például a fent említett kutya, macska) a legtöbb nyelvben hasonló jelentéstartammal bír, így például helyel-közzel mindegy, hogy a magyar „kutya = *vau*”, vagy az angol „dog = *vau*” szavakat használjuk. Azonban például a magyar kék szó esetén már nem mindegy, hogy „kék = *lili*” vagy az orosz megfelelőjét használjuk-e. Az oroszban ugyanis a kékre két szó van: *синий*, ami magyarul kb. sötétkék, és *голубой*, világoskék. Míg az oroszban azonban ez a két szó annyira elkülönül

egymástól, mint a magyarban a kék és a zöld, addig a teluguban a sárga és a zöld egyaránt పచ్చ (paccsa) és csak olyan külön szóösszetétellel lehet különbséget tenni közöttük, mint ఆకుపచ్చ (akupaccsa) azaz „levél-paccsa” azaz zöld, és పసుపచ్చ (paszupupaccsa) ami „kurkuma-paccsa”, vagyis sárga.

A kutya/macska példájából indulva alkothatunk olyan nyelvet, ahol ezeket a morféákat is lehet tovább bontani. Például ha az élőlény egy gyök – legyen például: *to* –, a kutya, macska pedig már összetett alakok (kutya = *to*vau, macska = *to*miu). Az elsőre talán furcsa és „túl merev” rendszer ismerős lehet több nyelvből is. Számos nyelv használ hím-, nő-, és semlegesnemet, amik végső soron egy efféle (jelentésben mára sokszor elhomályosodott, csak a nyelvtan szintjén élő) jelenségre utalnak. A kínai karakterek sokasága is hasonló módon épül fel, például a pár sorral feljebb látható 人 jel is, ami az 亻 ember, személy, 宀 tető, illetve a 匕, azaz fűszál (ez utóbbi egyébként három jel kombinációja: 丿 vágás, vonal, 一 egy, egyedül és 乚 titkos, kicsi, pillanat, perc) gyökök összerakásából áll. A szavakat jelentésük szerint szintén hasonló rendszerbe foglalja számos afrikai nyelv is: a bantu nyelvek a főneveket nyelvtől függően 10–20 úgynevezett névszó-osztályokba sorolja. Az egyes névszó-osztályok különféle kategóriák, például állatok, emberek, kerek tárgyak, hosszúkas tárgyak, gyümölcsök, kicsi/lenézett dolgok stb. Mind a japán, az afrikai bantu vagy éppen a finn nyelv szavain is érződik, hogy az adott környezetben élők világát, szemléletmódját, etikai és erkölcsi elképzeléseit, végső soron az adott kultúrkörben élők fontosnak vélt tudati mintázatait igyekezik leírni minél alaposabban.

A fenti példákból jól látszik, hogy ha egy új nyelvet alkotunk, az alapvető morféák megalkotásánál kiemelten fontos figyelembe venni, hogy milyen célra készül a nyelv. Egy olyan mesterséges nyelvnél, ami kifejezetten azért készül, hogy a buddhizmust írja le, nem árt, ha a buddhista szakszavak legalább egy része morféma (de legalábbis viszonylag egyszerű alak), a különféle képzett alakok pedig az adott szavakat tudják a végtelenségig tovább árnyalni. Furcsa, nehezen használható, és életszerűtlen lenne, ha a Buddha szót csak egy többszörö-

sen összetett mondattal lehetne kifejezni. Míg például a magyar nyelvben a megvilágosodik szó gyöke a világ, úgy egy új buddhista szaknyelvben a megvilágosodás lehetne egy morféma, amiből aztán a világ, világos, stb. szavak képezhetők.

Mi legyen tehát az új nyelvünk funkciója? Miért hozzuk létre? Az új nyelv a világ nyelveinek nyelvtani sajátosságait igyekszik bemutatni? Ez esetben érdemes lehet különféle, lehetőleg minél komplexebb nyelvtani elemek százaival (ragok, infixumok, előjárók, nyelvtani nemek, az egyes- és többes szám mellett kettes szám, udvariassági szintek szerinti ragozás, tengernyi igeidő) telepakolni. Egy irodalmi nyelvben fontos lehet, hogy egy-egy szóra megannyi apró árnyalatbéli különbség legyen, a nyelvtanban is megjelenhetnek hasonlóan finom eltéréseket rögzítő elemek. A szónoklás érdekében fontos szempont lehet, hogy a nyelv könnyen kiejthető legyen, a gyakran használt szavak lehetőleg ne hasonlítsanak egymásra. Kitalálhatunk egy nyelvet kifejezetten a taxonómia, azaz a biológiai rendszertan leírására is. Ez esetben morféák lesznek a taxonok (ország, azon belül törzsek, még beljebb osztályok, alatta rendek stb.), ami által egy logikus rendszer építhető fel. A „nyelv” előnye, hogy egy-egy élőlény megnevezése rendkívül pontos, már a név alapján tudhatjuk, hogy nagyjából kivel is van dolgunk. A hétköznapi beszédben viszont hátránya, hogy pl. a sokszor emlegetett kutya, macska szavak jóval komplexebbek és hosszabbak lesznek; ha minden taxon egy szótagú, akkor is 8–10 szótagos lesz a kutya/macska szavunk. További hátrány lehet az is, hogy a fent említett két élőlénycsoport ugyanabba az országba, törzsbe, altörzsbe, osztályba, rendbe tartozik, csak az alrend, család, nem és faj szinten különböznek – így a két szó eléggé hasonlítani fog egymásra. A jelenség pedig még szembetűnőbb lesz, ha a kutya/farkas vagy a macska/oroszlán szavakat vizsgáljuk. Egy műszaki, matematikai nyelvnél érdemes kevés árnyalatot alkalmazni, és arra koncentrálni, hogy leginkább csak azokra a kifejezésekre legyen egy-egy szavunk, amit az adott műszaki terület megkíván. Érdekes lenne például egy új matematikai jelet kitalálni (pl: a grúz ლ [gh] és ს [s] betűket kölcsön venni),

amiket aztán valamely műveleti jel után írva azt a szubjektív véleményt fejezi ki, hogy az adott matematikai művelet alkalmazása a képletet leíró ember számára örömteli ($\wp$) vagy éppen ellenszenves ($\flat$) folyamat. Pl. $2+\wp 2=4$, mert-hogy szerintem összeadni igenis jó, és vidám dolog, $5-\flat 1=4$, mert kivonni nem szeretek, az unalmas, és nehéz!

Az adott nyelv célját előre definiálni azért is fontos kérdés, mert a nyelvalkotásnál sokkal hétköznapiabb helyzetekben is előkerülhet, például amikor angolul, spanyolul vagy éppen oroszul szeretnénk megtanulni. Valaki munka miatt, mások művelődés, utazás, külföldi rokonok, vagy pusztán agytorna végett. Gyakran nem merül fel bennünk, hogy amit csinálnunk kell, vagy csinálni szeretnénk, azt voltaképpen milyen célból is tesszük (ez természetesen nemcsak a nyelvtanulásra igaz).

Jómagam több mesterséges nyelv megalkotásával is foglalkozom szabadidőmben. Egyik ezek közül nem kisebb célt szolgálna, mint-hogy egy népeket és kultúrákat átfogó nemzet-

közi nyelv legyen, részben olyasmi, mint az eszperantó – viszont úgy megszerkesztve, hogy tényleg mindenki egyenlő esélyekkel tudja használni, és elsősorban az egyszerű hétköznapi kommunikációra lehessen használni. Legyen olyan módon szerkesztett, hogy minél több ember számára könnyen kiejthető, logikus, egyszerű, kényelmesen használható legyen a mindennapi élet legalapvetőbb dolgainak kifejezésére. Az esély, hogy az általam kitalált nyelvet valaha használni fogják (vagy egyáltalán publikálásra kerül) igen csekély, azonban általában véve a nyelvek struktúrájának, szókészletének megismerésére izgalmas lehetőség hogy embertársaimhoz és önmagamhoz közelebb kerüljek. Egy nemzetközi világnyelv megalkotása igencsak kemény dió, hiszen érdemes legalább a 8–10 legtöbb ember által beszélt nyelvet és a szintén 8–10 legnagyobb nyelvcsaládot megvizsgálni nemcsak nyelvtanilag, hanem a morféimák szintjén is. A nyelvcsaládok és nyelvek összeolvasásával az alábbi nyelvek listája jön ki, melyek „ismerete” már jó kiinduló alap lehet:

<i>Nyelvcsalád</i>	<i>Alcsoport</i>	<i>Alcsoport legnagyobb nyelvei</i>
Indoeurópai	germán	angol, német
	latin	spanyol, francia, portugál, olasz
	szláv	orosz, lengyel, ukrán
	indoárja – ind	hindí, bengáli, urdu, maráti, pandzsábi, gudzsaráti, bhodzsauri
	indoárja – iráni	perzsa, dari, tádzsik, pastu, kurd
Sino-tibeti	kínai	kínai, jüe, wu
	tibet-burmai	burmai, tibeti
Afroázsiai	sémi	arab, amhara
	csádi	hausza
Ausztronéz	maláj-polinéz	indonéz, maláj, tagalog, malgas
Dravida	dél-központi	telugu
	déli	tamil, kannada, malajálám
Türk (korábbi altáji egyik feltételezett ága)	oguz	török, azeri, türkmén
Ausztróázsiai	viet-muong	vietnámi
Kra-dai	tai	thai / iszan
Niger-kongói	bantu	szuahéli, ruandai, zulu, xhosza
	volta-kongói	yoruba, igbó
Uráli	ugor	magyar
	finn-permi	finn
Izolált, rokontalan nyelvek sok beszélővel	—	japán, koreai

Mint látható, a lista számottevő részét az indoeurópai nyelvek teszik ki: a különféle alcsoportokban felsorolt nyelvek mindegyikét legalább 30, de inkább 50–500 millió ember beszéli, akárcsak táblázatban foglalt sino-tibeti, afroázsiai vagy éppen dravida nyelveket. A relatíve kicsi uráli nyelvcsalád elsősorban a magyar miatt szerepel, hiszen eme írás is ezen a nyelven készül.

Még ha csak egy-egy nyelvcsalád legnagyobb nyelvét is nézzük meg, akkor is problémás lehet például a szuahéli, telugu vagy a hawsza nyelv morfémaírt (gyök-szavait) kikeresni. Morris Swadesh az 1940-es és 1950-es években alkotott egy kb. 200 szóból álló szójegyzéket, melyben olyan szavak állnak, amik a legtöbb vizsgált nyelvben előfordulnak, ugyanakkor kulturális és természeti környezettől viszonylag függetlenek. A Swadesh-lista elérhető az előbbi táblázat valamennyi nyelvén, így némi támpontot adhat. Érdekes megfigyelni, hogy még ez a néhány szó is milyen változatosan fordul elő az alábbi nyelvekben. Vegyük például a személyes névmásokat. Ezek a magyarban az alábbi morféma: *én, te ön, ő, mi, ti*. Hatféle van belőlük morféma szinten, az önök, és ők már képzett szavak. A második személynek két alakja van (te, ön / ti, önök), használatukat elvileg az udvariassági (szerintem inkább a távolságtartási) szabályoknak megfelelően használjuk. Elsőre úgy gondolhatjuk, hogy a többi nyelvben is hasonló a rendszer, jobban megvizsgálva azonban meglepő eredményre jutunk.

A japánban az Ön/(Te) jelentésű *あなた* (*anata*) is egy többszörösen összetett szó, melyek az *あ* (*a*), névmásjelző, ami jelez valami mind a beszélőtől mind a hallgatótól távoli dolgot, a *な* (*na*), ami a ma használt *の* (*no*) birtokos partikula őse, és szintén ősi kifejezésekben előforduló, ma már önálló alakban nem használt *た* (*ta*) mint irány, oldal. Ezt a hármas összetételt szemlélve érződik az *あなた* szóból valami hűvös, távolságtartó szemléletmód. Míg a japán *én/te/ő* alakokra a különféle életkori, nemi és társadalmi pozíciók alapján közel 40 különféle névmás létezik, addig a *mi/ti/ők* alakra nemigen vannak önálló formák, csupán az előbbiekből többszámúba tétele. Ezzel szemben például az indonéz nyelvben megkülön-

böztetik a *kami*, azaz mi, de *te/ti* nem és a *kita*, vagyis én/mi veled/veletek együtt alakokat. De a közismert angol *he/she/it* vagy a német *er/sie/es* alakokat is összevethetjük a magyar *ő* (esetleg: *ez/az*) alakokkal.

Egy létező nyelv megtanulása alapvetően képes formálni a világról és önmagunkról alkotott képünket, látásmódunkat. Egy saját nyelv megalkotása lehet ezzel ellentétes folyamat is, amikor is egy saját magunknak készített vagy „itt és most” létrehozandó új világnézetre építkezünk. Fentebb láttuk, hogy a japán lélek számára a tiszteletiség mennyire fontos, hiszen még a legalapvetőbb nyelvtani elemekben, pl. a személyes névmások használatában is döntő fontossággal bír. Az is érződik valamennyire, hogy ez a tisztelet sokkal inkább egyfajta társadalmi alá-fölérendeltség, esetleg életkorhoz köthető jelenség, nem szoros érzelmi viszonyuláson alapul. Magyarul minden további nélkül letegezhetem a főnökömet vagy akár az ellenkező nemű, vagy nálam jóval idősebb tanáromat, ha szeretjük egymást, egy japán ember számára ez már-már szinte elképzelhetetlen.

Látható hát, hogy egy-egy nyelv ismerete és aktív használata mennyire befolyásolhatja a látásmódunkat. Mindezt olyan észrevétlenül képes tenni, hogy amikor azt mondjuk „tudatosak vagyunk”, akkor sem biztos, hogy rálátunk, gondolataink, a tudatunk képei milyen zsigeri szinten az általunk beszélt nyelv struktúráját követve kepeződnek le. Vajon mi is a *tudat*, akár a különféle nyelvet beszélő emberek, akár az egyén számára? A szó angolul *consciousness*, ami a latin *com/con* azaz együtt, közösen és a *scire*, azaz tudni szóból áll. Ehhez kapcsolódik egy *-ious* melléknévképző (együtt tudással bíró), amit egy *-ness* főnévképző zár: együtt tudással bír-ás. Ugyanez a hindiben *चेतना* (*cetnā*), ami sokkal inkább az azonos alakú szanszkrit felismerés, intelligencia, értés szavakból ered, mint a tudásból. Számunkra mi a tudat? Hogyan írnanék körül? Milyen – nyelvi eszközökkel adott esetben kifejezhetetlen – érzések kerítenek hatalmukba, ha kimondjuk ezt a szót? Egy új nyelv készítése lehet talán az egyik legjobb kulcsa gondolatink – és végső soron önmagunk – mélyebb megismeréséhez, megértéséhez.

Szatmáry Ildikó

Karuná

*Ez a másik, ez a világosabb
suhanás nem adatik
csak a nádszál-rengetegben
s az ingatag erdőn,
amikor az ember már madár
és lemondott a külön pohárról
túl az eszmélkedésen,
a levegő tudása nélkül
űrbe meríti szárnyait.*

(Weöres Sándor: A másik élet)

Karuná volt az első buddhista fogalom, amelyet mesteremtől, Dr. Hetényi Ernőtől kamaszként megtanultam. Azt mondta, az egyik legfontosabb, amelyet gyakorolni kell a világban.

Nehéz nyugati nyelvekre lefordítani, mert jelenti az együttérzést, a részvétet, az együtt levést, az egyhegyű odafordulást is, amiben megszűnik az „én”.

Ugyanakkor a szónak a *szomorú, gyászos* is a jelentése, amikor valakivel együtt ülünk a „porban”, együtt virrasztunk a halottaik felett, mint a bibliai időkben, megszaggatva ruháinkat.

A mahájána buddhizmus fontos ideája a *bódhiszattvaság*, amely attitűd szerint az én nem különül el a világtól, a világban létező szenvedő lényektől, megszanja az állatot, nem bántja a növényt, kicsit az indián kultúrában meglévő „minden rokonom” elvhez fogható.

A szubjektív idealizmus még tovább lép: minden én, minden a tudat terméke, én vagyok, tehát ha más bántok, ha közömbösen elfordulok a szenvedőktől, kvázi magamtól fordulok el. Ez hasonlatos a „pillangó effektussal”, illetve a kvantum mátrix filozófiával: minden minden-nel össze van kötve energetikailag.

A segítő szemléletet minden vallásban megtaláljuk. Ilyen a „szeresd felebarátodat, mint tenmagad” keresztény parancsolat, az iszlám hitvallás (*saháda*) öt oszlopában az alamizsna (*zakát*), a jótékonykodás a szegényekkel, stb.

Az ábrahám vallások (judaizmus, kereszténység, iszlám) istenképe egy szülői imágó, amely büntet vagy jutalmaz a tettek függvényében, így kicsit érthető, hogy ha segíték másoknak, Isten is megsegít, előrevetíti a majdani paradicsomi jövőképet. Viszont a távol-keleti kultúrákban kissé más a kép. A védánta filozófia, a hinduizmus motiválhatja az egyént a karma, illetve a reinkarnáció törvényén keresztül. Itt is találunk egyfajta istenképet, de sokkal összetettebb formában. Más a helyzet viszont a buddhizmussal. Mi hajtja az útonjárót a segítségnyújtásra? Persze, a karma igazsága itt is megjelenik, és az újjászületés egy sokkal szubtilisebb formában, de Istenről nem beszél a megvilágosodás praxisa. A belső gyakorlásra, megtapasztalásra épít. Akkor mégis, miért segít egy keleti ember? Mi az a belső erő, ami arra készíti, hogy irgalmasságot gyakoroljon? Talán tényleg annak a felismerése a meditációs tapasztalat által, hogy valójában mindegy egy? Ha másnak ártok, akkor magamnak is? Vagy a világ illúzió volta adja meg a kezdő lökést a proaktív magatartásra?

A hermetikus asztrológia az egyén fejlődési fokainak tekinti az állatövi jegyeket. A Halak jegy az utolsó állomást szimbolizálja, ahol minden határ elmosódik, hiszen ennek a tenger a szimbóluma. A Halak lemond mindenről, és már viszonzatlanul segít, kiöntve az élet elixírjét a világra, anélkül, hogy ebből részesülne.

A bibliai időkben a gyógynövények alkalmazása mellett a legfontosabb gyógy mód a kézrátételes gyógyítás volt. Az emberi érintés, a jelenlét ereje, a csend hatalma, az elfogadás gyógyított. A mai rohanó, technokrata, elidegenedett világunkban kiéhezetten vágyunk az emberi érintésre, a meghittsége, a bensőséges beszélgetésre.

A pszichológia proszociális magatartásról beszél, amely gyermekkorban alakul ki, részint a környezeti minta, másrészt az erkölcsi fejlődés következtében.

Azokat a viselkedésmódokat nevezzük proszociálisnak, amelyek nem hoznak közvetlen hasznot a viselkedés végrehajtójának, de valaki másnak, vagy a csoportnak a javát szolgálják. A vigasztalás, önzetlenség, segítségnyújtás, együttműködés már óvodáskorban is megfigyelhető proszociális magatartásmód. Az óvadás eleinte még kevésbé hajlandó segítséget nyújtani, mint osztozkodni. Különösen a versengésre nevelt gyerekek, akikre semmilyen felelősség nem hárul, hajlamosak kevésbé együttműködni a társaikkal. A proszociális viselkedés kialakulásához leginkább a szerepátvétel és az empátia járul hozzá. Az empátia önmagában nem vezet önzetlen segítségnyújtáshoz, szükséges még a megfelelő viselkedésminta elsajátítása (elsősorban a szülőktől). A proszociális viselkedést a gyerek a szülővel való szeretettel-

jes kapcsolatban tanulja meg, ahol a hangsúly azon van, hogy mit tegyen, és nem azon, hogy mit ne, illetve a szülő elmagyarázza a cselekedetek hatásait, következményeit (Cole és Cole, 2003; Ranschburg, 2003)

A pszichoterápiában számos alapelv van az empatikus, segítő magatartás vonatkozásában. A teljesség igénye nélkül néhány példa: A Carl Rogers humanisztikus pszichológus kliensközpontú terápiájának hármas elvei: *feltétel nélküli elfogadás, empátia, hitelesség*.

Akár beszélhetünk az ún. *konténer* – *megtartó, tartó* funkcióról is a terápiás munkában, amelyet a terapeuta képvisel a segítségkérő felé. Eredetileg Wilfred Bion metaforája, amelyet Donald Winnicott is használ. Bion a projektív identifikációra építve teremtette a konténer funkció kifejezést, felismerve, hogy a projektív identifikáció nemcsak egy védekező, énvédő mechanizmus, de egyben kommunikációs eszköz, amikor is a másik fél (adott esetben a segítő, gyógyító, terapeuta) befogadja, értelmessé alakítja az élményt, hatást, amit a páciens kívált, hogy átalakítva kezelhetővé, emészthetővé tegyen. Kvázi, mint ahogyan a madarak táplálják előemésztett étellel a fiókájukat.

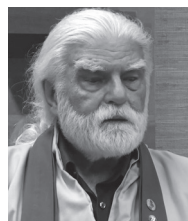
Krizishelyzetekben: betegség, baleset, haláleset, válás, stb. esetén bár egyedül vagyunk, de mégis egy értő figyelemmel, aktív hallgatással jelenlévő, akár amatőr segítő is nagyon sokat adhat az előítéletmentes, elfogadó jelenléttel, odafordulással. Sokszor a bajban nem is tanácsra, de meghallgatásra, „ventillálásra”, megértésre van szükség, anélkül, hogy rögtön okosságokat osztanánk, ítélkeznénk.

A végső útra készüléskor, a palliatív ellátásban, a haldoklókkal való foglalkozás esetén nagyon hasznos lehet a kísérő, a megtartást adó empatikus hozzáállás. Itt nagy segítség lehet például a buddhizmus egyhegyű, neutrális, de mégis teljesen elfogadó attitűdje. Végül egy írás a témában: *Szögyal Rinpoce: Tibeti könyv életről és halálról* c. könyve.

„Hiába fűrösztöd önmagadban,
Csak másban moshatód meg arcodat.
Légy egy fűszálon a pici él
S nagyobb leszel a világ tengelyénél.”

(József Attila: Nem én kiáltok)

Dobosy Antal

Kinizsi Száz

Abuddhista felfogás által sokat ostromozott és negatívnak ítélt érzelmek jelentőségével volt kapcsolatos az a felismerésem, amit a Kinizsi Százás túrán éltem meg 1982-ben.

Ez a gyalogtúra akkoriban a budapesti Csillaghegytől indult, Szárligeten fejeződött be, és 24 órán belül kellett teljesíteni a 100 km-es távot. 1981 óta rendezi meg a Kinizsi Természetbarát Egyesület. Egyik barátom elhatározta, hogy kipróbálja magát, benevezett, és el is indult, de a táv felénél, valahol Dorog környékén úgy elfáradt, hogy feladta, és hazautazott. Bár előzőleg hívott engem is, de azon a hétvégén, amikor a hivatalos túra ki volt írva, nem értem rá, így végül egyedül vett részt rajta.

Teljesíteni a feltételeket meglehetősen nehéz feladat! A 100 km-es táv nagyon nagy számra egy hétköznapi de kirándulni szerető embernek, hiszen nemigen szoktunk egy egész napos túrát 20–25 km-esnél hosszabbra tervezni. De azért is, mert ha a 24 órás szintidőn belül akarunk maradni, nem nagyon férnek bele a 10–15 percnél hosszabb pihenők.

Mikor ezzel a barátommal átbeszéltük, hogy mi lehetett az oka, hogy nem sikerült végigmennie, világos lett, hogy egyedül, társak nélkül ez nagyon nehéz feladat. Megígértem neki, hogy legközelebb vele megyek, és együtt próbálkozunk. Elhatároztuk, hogy két hét múlva

nekivágunk, és teljesítjük ketten a Kinizsi Százast.

Végül is a hivatalos túra után két héttel hármán indultunk neki a túrának, csatlakozott hozzánk Gusztai barátunk is. Én annyira könnyelműen vettem a dolgot, hogy tornacipőben indultam neki, igaz, nekem akkoriban még nem volt túrabakancsom, úgyhogy nem is igen volt lehetőségem választásra. Az első 35 km-en gyakorlatilag jól teljesítettünk. Szépen haladtunk együtt. De azért, amikor a Gete-hegyre kellett felmászni, már adódtak a nehézségek.

Nehezen mozogtam, a lábam nem kívánta az erőfeszítést! Arra gondoltam, hogy érzelmi töltést kellene adni a továbbmenésnek. Felmerült bennem, hogy a düh mekkora erőt tud adni az embernek, persze, ha igazán dühös. Jó lenne felmérgettenem magam, és ezt az erőt kellene használni, hogy felvigyen a hegyre. Akkoriban leginkább a politikai helyzet, az erőszak, a tehetlenség és az igazságtalanság tudott leginkább felháborítani, így elkezdtem ezeket a témákat felhozni magamban. Mesterségesen szítottam magamban a dühöt, és sikerült is, olyannyira, hogy mérgemben a lábam is erőre kapott, és elindultam felfelé a hegyre.

Kiváló megoldás volt. Váratlan gyorsasággal rohantam fel a hegy tetejére, ahonnan pedig már lefelé vezetett az ösvény, és ahhoz nem

kellett különösebb erőfeszítés, így a düh is nyugodtan alábbhagyhatott, és nyugodtabb tudati körülmények között folytattam a gyaloglást.

Utólag megdöbbenett, hogy az érzelmek milyen csodálatos erőt képviselnek, milyen nagy segítséget jelentenek, persze, ha arrafelé irányulnak, amerre haladni szeretnénk. És persze csak akkor, ha elő tudjuk idézni, fel tudjuk kelteni, és akkor amikor szükségünk van rá. Majd aztán el is tudjuk csendesíteni, ha már nem kellenek, vagy netán akkor is, amikor nem arra visznek, amerre haladni szeretnénk.

Persze azt eddig is tudtam, hogy az embert az érzelmei milyen nagyon befolyásolják, és azt is, hogy az ember cselekedeteit nagyrészt az érzelmei határozzák meg! De azt, hogy az érzelmeket mint eszközt lehet használni, arra csak ekkor jöttem rá. Ez a Kinizsi Százas túra arra is rámutatott, hogy szükséges lehet – sőt fontos –, hogy mi magunk képesek legyünk kezelni az érzelmeinket. Felkelteni és elcsendesíteni, mert akkor igába foghatóak, és ha képesek vagyunk uralni őket, akkor a szellemi úton is nagy segítségünk lehet.

Azonban néhány órával később ez a hosszú túra még egy másik igen meglepő megfigyelésre és szellemi tapasztalatra is alkalmat szolgáltatott.

A gyaloglás ekkorra már igen fárasztó volt. Nekünk hármunknak nem volt előzőleg gyakorlatunk az ilyen erőfeszítést igénylő túrákban, nem is edzettünk rá, így a második 50 km tulajdonképpen egy kinszenvedés volt. Ezt a hátralévő távot úgy igyekeztünk teljesíteni, hogy elhatároztuk, hogy egy órát gyalogolunk, majd pihenünk 5 percet, leülve egy fa tövébe, vagy egy kőre. Bár ha leültünk, akkor nagyon nehéz volt újra felállni, és tovább indulni. Így jutottunk el nagyjából a túra 85. kilométeréig.

Mikor itt leültünk, Guszti barátunk elkezdett meggyőzni minket, hogy az ő számára az, hogy el tudott jutni idáig, igazolja azt is, hogy a hátralévő 15 km-t is meg tudná tenni. Mivel úgy látja, hogy számára bebizonyosodott, hogy képes 100 km-t 24 óra alatt megtenni, így már nincs szüksége arra, hogy ténylegesen is megtegye a távot. Biztos a dolgában, és innen, ahol vagyunk, elindul a legközelebbi busz- vagy vonatállomásig, és hazautazik. Számára a túra teljesítve van, elégedett magával, és itthagya minket.

Nem hittünk a fülünknek! Mi valahogy úgy gondoltuk, hogy csak annak van bizonyító ereje, ha ténylegesen megteszünk valamit, ha a valóságban is végigmegyünk az útvonalon.

Szétváltunk! Mi elveinknek megfelelően folytattuk a túrát, és gyalogoltunk tovább, Guszti barátunk meg elindult lefelé a hegyről. Mi további három órát gyalogoltunk a Szárligeti vasútállomásig, ahonnan aztán a legközelebbi vonattal haza utaztunk. Sikernek könyveltük el, hogy 24 órán belül maradtunk, és így minden szempontból teljesítettük a túra feltételeit.

Az induláshoz képest másnap délutánra haza is értünk. Aztán emlékeim szerint egy végtelenül hosszú alvás következett, hiszen nagyon-nagyon ki voltam merülve.

De a mai napig foglalkoztat, hogy mi az a gondolkodás, amit Guszti barátunk ott a 85. kilométernél felmutatott. Hihetetlenül tanulságos, ahogy pusztán logikai úton igazolta saját magának azt, hogy nem szükséges ténylegesen megtenni a hátralévő kilométereket, ahhoz, hogy bizonyítást nyerjen, hogy végig tudna menni. De az is, hogy a problémát, amit a fáradtság és a kimerültség vetett fel, tudati hozzáállással old meg, és indokolja, hogy helyesen cselekszik, és helyesen dönt, amikor hazamegy.

Testközelből láthattam, hogy a gondolkodás milyen erővel és logikai bravúrok felhasználásával képes egy nyilvánvalóan furcsa, de akár helytelen döntést vagy egy emberi hozzáállást is igazolni, így helyessé és jogossá tenni. Láttam azt is, hogy a gondolkodás mennyire alá van rendelve az érzelmeknek, a helyzetből adódó kényszereknek és a kényelmetlenség elkerülésére irányuló érzéseknek. A gondolkodás, beleértve a logikus gondolkodást is, milyen látványosan kiszolgálja szándékainkat, és amely szándékok ugyancsak erős érzelmi irányítás alatt állnak.

Károlyfi Judit
Kibillenve
2020 nyár – ősz

Vannak tárgyaink, amikkel évek óta küzdünk. Nekem ilyen a kis vitorlásomat a kikötőből ki- beálláskor mozgó kétütemű benzines motorom. Jó kis szerkezet, strapabíró, és japán, már ettől is csak jó lehet! Legalábbis a szerelők kezében. Szerintük várható élettartama a halála napjáig tart, plusz még egy nap! Használat során van, mikor egy mozdulatra indul, és van, amikor egyáltalán nem. Mégis úgy tekintek rá, mint ahogy mondják a szerelők, hiszen ők értenek hozzá.

Mikor számomra érthetetlen módon megmakacsolja magát, igazolja a „tárgyainak is lelke van” elképzelést. Többféle trükköt megtanultam az évek alatt, mit hogyan kell tennem, hogy működésre bírjam. Bosszantó amikor ezeket betartom, és mégisincs eredmény. Ezen a nyáron – egy korábbi jó indulás után – egy meleg szép délutánon szerettem volna ismét a vízre menni. A kikötő csatornából kihajózni csak működő motorral tudok. Betartva a szokásos sorrendet, rántom, és újra rántom az indító kábelt. Igazság szerint harmadik negyedik rántásra be kell, hogy induljon a motor, nem kell különösebb fizikai erő hozzá. Volt már ilyen, hogy a sokadikra egyszer csak sikerült..., mindent lehet, csak akarni kell? Újra és újra próbálom... ha nem is tízezerszer... de ... na, még egyszer, vagy még ötször, háromszor? Furcsa játék ez. Figyelem közben ezt a feltámadó valamit magamban, makacsul jön a készítés: Lehet, hogy pont most indulna be, én meg abbahagyom? Mire idáig jutok, szakad a víz rólam. Ha nem sikerülnek a dolgaim, van egy módszerem. Belefogok valami teljesen másba, majd ezután visszatérek az félretett problémához. Rendszerint ilyenkor jön a megoldás. A vállam is kikészült, legjobb, ha kimegyek a kikötői stégre, és úszom egy nagyot. Ha már a tárgyak megakasztanak, és hajóval nem jutok a vízre, kijutok magamban az is valami. A víz és az úszás nekem mindig jót tesz. Kiúszok a nádas mellett, elkerülve a hajózási útvonalat jelző bójákat, aztán visszafelé jövet

nézem az álló hajók sorát, vagy a dombtetőről a kikötőre néző kis kápolnát. Visszasétálok a hajóhoz, napozok, száradok a fedélzeten. Háromszor próbálom meg beindítani, ennyi esélyt adtam még a dolognak. Aztán csak ücsörgök. (Bevallom, hogy meditációra is szoktam használni a hajót.) Eltöprengök, mi legyen, hogyan tovább? A gondolkodás mellett egy érzés erősödik bennem, ami döntéshez vezet. Ezt nagyon érdekes megfigyelni. Valami mély nyugalom száll meg, születőben a megoldás. Ezen a szép délutánon nem haragszom a motorra. Elfogadom, hogy egy strapabíró jó motor. Legyen úgy. A kettőnk viszonya az, ami nem stimmel, és ezzel tovább nem akarok mit tenni. Eljött a búcsú ideje, megválnék egymástól. Együttal azt is végig-gondolom, hogy mit szeretnék. Ki akarok menni a vízre? Igen. Ahhoz pedig változtatni kell.

Hosszan ücsörgök még, élvezem a késő délutáni napot. Nem a tárgyi dolgok érdekesek. A változás, a változtatás, ami megtörténik belül, egészen lelkesítő. Magam is elcsodálkozom azon, hogy mire jutottam. A változásról, a változtatásról gondolkodom... Miért csak akkor tör ránk az új igénye, ha a régi dolog, módszer már nem működik? Valahogy működik soká-

ig, de ha ragaszkodom hozzá, soha nem élek az újjal – ami lehet, hogy csodálatos –, csak nyűglődöm a régivel, talán meghalok, mielőtt az újat kipróbálhatnám! Így van ez nem csak a tárgyainkkal. Nem kell elmenni addig, amíg már nem is tudunk változtatni, csak jussunk döntésre. Sőt, ha túl sokáig várunk, azért, mert valahogy mindig vannak a dolgok – hiszen úgy-ahogy működnek –, lehet, hogy késő lesz. Változtatni is csak a működésből tudunk, és az nem az út végén van, ahol már megszűnnek a lehetőségek.

Az átfordulás pillanatát nem lehet megragadni. Velem és bennem történik meg, tehát a legközelebb van hozzám, mégis egy titok, egy rejtély. Ahogy átbillenek – szemléletemben is már megvalósul a másként látás – az azelőtti már nem érhető el.

Hiszen ki tudna teljes hittel dolgozni, megtatni a csukott ablakon, amikor meglátja, hogy nyitva az ajtó? (Mint a zen kóanban a rovar!)

Teljesen egyéni ügy, akár egy párkapcsolat, akár egy munka, amit választunk, bármilyen feladat, vagy gyakorlás. Addig, amíg nem mélyedek el valamiben, nem tudhatom meg hogy nekem való-e? Ha hirtelen, hebehurgia módon otthagynom, félbehagyom – épp hogy csak belekóstolva –, bármi legyen is az, nem fedí fel a titkát. Lehet ez is teljesen egyénfüggő, ezért értelmetlen tanácsot adni, vagy azt elfogadni. Én általában nehezen döntök, nem csak az eszközök, tárgyak vonatkozásában. Van persze egy érzés, egy figyelmeztetés, mibe vágjak bele, és mit ne válasszak. Akár szellemi gyakorlás, vagy fizikai, vagy közösségi élet, az én hozzáállásomtól is függnék az állapotok. Ugyanakkor a makacs ragaszkodás ahhoz, hogy a hibát csak magamban keressem, meggátol, akadályoz az új dolgok felfedezésében. Nem tudom a megoldást, mégis arra hajlok, a saját fejlődésem – vagy „szintem” – lényeges eleme a változás létrejöttének.

A tettek mezejére lépve néhány napon belül megveszem az új, egy mozdulatra induló hajómotoromat. Lett egy új eszközöm, egy csendes villanymotor. Másképp és sokkal egyszerűbben működik, tényleg egy mozdulattal azonnal indul. Az eladók szerint be fog állni a nyugalom az életemben. Alig várom! Néhány egyszerű

dolgot azért itt is figyelembe kell venni. Két szárnyas csavar van rajta, mind a kettő fekete és csavargatható. De az egyiket a felszerelés után beállítást követően soha többé nem szabad mozgatni, csak a másikat. Erre külön felhívták a figyelmemet. De melyiket is? Az egyik alul van, a másik meg felül. Szerintem lehetne különböző színű, hogy meg tudjam jegyezni. A csavaró mozdulatok egyébként is nehezen mennek nekem. Mindig bajom volt ezzel a „melyik az alsó, melyik a felső” dologgal, mert mindig ott a nagy szempont: Attól függ, honnan nézzük! Ki tudja megmondani, hogy én honnan nézem? Vicc ez, de ahelyett hogy ténylegesen odafigyelttem volna, melyikhez nyúlhatok, és melyikhez nem, saját hülye viccem vonta el a figyelmem. Így aztán azt csavartam, amit nem kellett volna, és a vízből kibillentett motorom fontos csavarjának az anyája lepörgött, és a vízbe esett.

Mikor bekövetkezik egy ilyen hiba, az nagyon éles pillanat. Együtt van a tettem, és annak visszavonhatatlansága. Az is, hogy sajnálom. Az is, hogy dühös vagyok magamra. Az is, hogy na, most mit csináljak? Az azonnali kijavításra, megoldásra való törekvés.

Ilyen egy elszólás, egy rossz mondat is, ami kicsúszik a szánkon, és már menet közben tudjuk, hogy nem kellett volna. Az ilyen dolgokat nem lehet könnyen helyrehozni. Mégis hibázzunk. A különleges csavarvéget sem könnyű beszerezni, de azt legalább lehet. Vendégeim, akik várták, hogy kimenjünk a vízre, sokat segítettek ebben. Nekem egyrészt nehezítés, hogy mások idejét is pazarlom, másrészt segítség, mert türelemmel viselték a késlekedést, mondván: ez csak egy hiba, és mindenki hibázhat. Szereztünk csavarvéget, aztán már csak a tárgyra koncentráltam, meg a kihajózásra, amiért jöttünk. Valami sötét tömbként nyomasztott belül, de a rossz érzést félretettem, majd később foglalkozom vele.

A vízbe ejtett anya jelzést adott nekem, és ezért jobban kezdtem figyelni arra, hogy mit csinállok. Lényegében egyszerű az egész. Az én dolgom az, hogy ott legyek. A túl sok mindenből, ami szétviszi a figyelmemet, csináljak kevesebbet. Vessek el azt a téves elképzelést, hogy akkor is megy, ha nem figyelek, mert van mikor nem elég a negyed-gőz. Így vált sike-

ressé az összes további kihajózás. Nyár végén néhány hűvös nap után visszatért az igazi tartós meleg. A sok szél nélküli napot a kora őszi indián nyár váltotta fel, kellemes szeles idővel. Tárgyaim kezelése mellett sikerült magamat is rendben tartani. Ha egyedül hajózom, akkor a saját állapotom is a dolgok része, hogy minden bizonytalanság nélkül meg tudjam tenni, ami éppen adódik, amit a helyzet hoz. Nem vagyok túl magabiztos, éppen ezért tudom, hogy figyelnem kell, de nem is félek, hiszen az erőmet venné el a félelem, vagy ijedség. Nincs segítség. Ebből viszont remekül következik, hogy nem gyengíthet el a másokra támaszkodás lehetősége. Van ebben valami számomra megnyugtató. Kellemes közepes szelet éreztem a parton, indultam kifelé a nyílt vízre. Széllel szembe állítva a hajót, felhúztam a nagy vitorlát. Nyilvánvaló, hogy nem tudok egyszerre elől, és hátul is lenni a hajón. A hajó elmozdult a széllel szembeni állapotból, a jóval erősebb szél – mint amire számítottam – belekapott a félig felhúzott vitorlába, lobogott csapkodott, beleakadt a feszítő drótokba. Ilyenkor le kell engedni, kibogozni, és újra helyesen felhúzni. Némi csetlést-botlást követően pont ezt tettem. Végül is nem a legelegán-

sabb módon, de megoldottam. Helyén a nagy vitorla, kiengedve az orrvitorla is. Ülök hátul a kormányos helyemen, és tudatosul bennem, hogy most aztán nincs megállás! Napsütésben, meleg szélben minden eszköz a helyén, a vitorlás végre száguld, meg sem állítható! Tetőtől talpig átjár a szárnyalás öröme! A nyílt vízén válogatom a csapásokat, sehol egy ember, csak én a hajó, a víz, a szél, a nap... Felbukkan szemből egy másik magányos „örült”, Keszthely felé tart, én pont ellenkezőleg. Intünk egymásnak.

A vízén másképp érezzük az időt, mint a szárazon. Egy két óra hamar elrepül. Valami belső érzet azt mondja, több óra eltelt, és ideje kifelé helyezkedni. Közelebb megyek a parthoz és igyekszem a vitorlák minél gyorsabban bevonni. Az erő, amit eddig használtam, ami segített, a kikötésnél éppen hogy nem segítség. Minél gyorsabban kifogom a szelet a vitorlákból annál jobb. Furcsa az ellentét, ahogy vitorlák nélkül csak billeg a hajó, nincs szélzúgás, vége a haladásnak. Ledobom a horgonyt, hogy fürödni tudjak, jó a lazulás, a víz nyugalma. Csendes motorom betol a kikötőbe, ahol már szinte nem is érezni a kinti szelet. Befordulok a helyemre, még csak meg sem koccan a hajó orra.

Tátrai Tibor

Miért hiszünk olyan dolgokban, amelyek nem igazak?

Mottó: lehet, hogy elég sokat tudsz egy témáról ahhoz, hogy elhidd, hogy igazad van, de nem elég sokat ahhoz, hogy tudd, hogy tévedhetsz.

A közelmúltban, böngészés közben felkeltette a figyelmemet a fenti című videó (Why do we believe things that aren't true? | Philip Fernbach | TEDxMileHigh 2017. szept. 13.) Az előadó Philip Fernbach, kognitív tudós, professzor a Leeds Business School-ban a Colorado Egyetemen, Boulderben.

Az alábbiakban összefoglalom az előadás tartalmát, amelynek mondanivalója talán aktuálisabb, mint elhangzásakor. Arra gondoltam, hogy közösségünk tagjai, valamint érdeklődő olvasóink az előadást megtekintve, vagy e cikket elolvasva hasznosítani tudják az itt leírt gondolatokat. Ez is hozzájárulhat meditációnk, beszélgetéseink, vitáink színvonalának emeléséhez, és ezen keresztül önmagunk és a bennünket körülvevő modern világ teljesebb megértéséhez.

B.o.B. és a lapos Föld

2016 januárjában egy B.o.B. nevű énekes, rapper, dalíró, producer (Bobby Ray Simmons Jr.) kifejtette azt a nézetét, hogy a Föld lapos. Neil deGrasse Tyson asztrofizikus a Twitteren válaszolt, B.o.B.-nek, és megpróbálta meggyőzni arról, hogy a Föld kerek. De a rapper nem volt hajlandó visszavonni nézeteit, és még a NASA-t is megvádolta azzal, hogy kerüli a kérdéseket. Elég meggyőző volt ahhoz, hogy akik követték vitájukat, akár az ő álláspontjára is tudtak helyzkedni.

A vita kapcsán kiderült, hogy van egy „Laposföld társaság” akik lényegében hisznek a laposföld létezésében. Ennek a mozgalomnak a gyökerei egészen az 1800-as évekig nyúlnak vissza. A társaság 2016-ban felvette tagjai közé B.o.B.-t is. Mottójuk elég elképesztő:

„Fegyverek vagyunk a gondolat elnyomása ellen és a New age globularista hazugságai ellen. E célból otthont kínálunk azoknak a makacs gondolkodóknak, akik bátran haladnak a Föld valódi alakjának felismerésében. Éspedig abban, hogy a Föld lapos.”

És ez nem vicc: B.O.B és a sík-földiek valóban hiszik, hogy a föld lapos, minden ellenkező bizonyíték ellenére.

Nem tudunk eleget

Miért is hoztuk fel ezt a példát? Azért, hogy megmutassuk azt, hogy természetes reakciónk erre a történetre rossz. Az első reakciónk az lehet, hogy nevetünk rajtuk, és azt gondoljuk, hogy azok, akik ezt állítják hihetetlenül bolondok, vagy örültek. De ha jól megnézzük őket emberként, láthatjuk, hogy nem is nagyon különböznek tőlünk.

A hamis hit, hiedelem, a tévedés alapvető születési előjogunk. Ez olyan alapelveken nyugszik, melyek az elménk működését és az információk tárolását szabályozzák. Gondoljunk bele, hogy az emberek egyes csoportjai olyan dolgokat hisznek, amelyek egyszerűen

Philip Fernbach kognitív tudós előadása a TED-en

nem igazak. A jelenlegi helyzetben egy járvány közepén vagyunk. Az álhírek elterjedése megmutatja, hogy milyen könnyű az embereket becsapni. Legyenek a társadalmi ranglétra bármelyik fokán, vagy a politikai erőter bármely oldalán.

A tudomány tagadása *mainstream*mé vált. A lakosság egy jelentős része szembehelyezkedik a tudományos konszenzussal, amely például a vakcinációra, a globális felmelegedésre vagy a genetikailag módosított élelmiszerek biztonságára vonatkozik. A nyilvánosság hozzáállása ezekhez a kérdésekhez szó szerint meghatározza, hogy lesz-e elegendő élelmiszer, fel tudjuk-e nevelni egészségesen gyermekeinket, hagyjuk-e elhatalmasodni az éghajlati katasztrófát.

A tét nagy, éppen ezért nem elegendő mindent az örültségre, vagy a butaságra ráfogni. Egyszerű magyarázatok nem vezetnek sehova. Meg kell értenünk, hogy mi az a gondolkodási mód, amely fogékonyra tesz bennünket a nem igaz dolgok elhívására. És ez a magyarázat egyfajta sokkoló megfigyeléssel kezdődik.

Ez pedig a következő: *nem tudunk eleget ahhoz, hogy igazolni tudjunk szinte mindent, amiben hiszünk.* Ez lehet, hogy örültségnek tűnik, de gondoljunk át néhány igazán nyilvánvaló tényre. Mindannyian hisszük, hogy a Föld a Nap körül forog. Természetesen tudjuk ezt. De mi alapján? Mindannyian meg tudjuk magyarázni és igazolni azokat a csillagászati megfigyeléseket, amelyek alátámasztják ezt a hitet? És mi van a dohányzással? Mindannyian tudjuk, hogy szörnyű és ártalmas. De valójában mi rossz van a cigarettafüstben, és mit tesz a testünkkel és a sejtjeinkkel? Valójában mi a rák, és hogyan is alakul ki?

Ezek példák ugyanarra a dologra. A legtöbb véleményünk nem azon alapul, ami a fejünkben van, és ennek jó oka van. Emberként nem vagyunk képesek arra, hogy sok részletes információt tároljunk. Az 1980-as években Thomas Landauer nevű pszichológus arra vállalkozott, hogy byte-ban becsülje meg az egyén tudásbázisának nagyságát, ugyanabban a skálában, amelyet a számítógépes memóriák mérésére használnak. Az egyik megközelítése az volt, hogy elemezte a memória kísérletek eredményeit. Az embereket arra kérték, hogy tanulmányozzanak néhány ké-

pet, szót, vagy zenedarabot, majd később tesztelték őket, hogy felismerik-e azokat. Az adatok felhasználásával meg tudta becsülni az ismeretek elsajátításának sebességét és azt is, hogy milyen mértékben felejtjük el azokat. Aztán extrapolált egy 70 éves időtartamot és ez alapján Landauer becslése: *1 gigabájt.* Ez nevetséges, felháborító. Ez egy nagyon kis mennyiség. Néhány 1000 Ft-ért olyan pendrive-ot vásárolhatunk, amely több száz gigabyte-ot képes tárolni. Ez aggasztó, hiszen azt gondoljuk, hogy jó lenne, hogy sok információt, emléket, adatot tudjunk elménkben megőrizni. De valójában ez egy tévhit. Nem kell feltétlenül mindent tudnunk, vagy legalábbis nagyon sokat, mert nem vagyunk kénytelenek önmagunkban gondolkodni.

A gondolkodás társadalmi folyamat

Készült egy videó, ami Michael Thomasello és munkatársaitól származik. Ebben gyermekek kognitív képességeit vizsgálták más állatokkal, például csimpánzokkal összehasonlítva. A cél annak a megértése volt, hogy mi tesz igazán különlegessé minket. Milyen képességekben vagyunk kiválóak, amelyeket más élőlények, állatok egyszerűen nem tudnak elsajátítani. A kísérletben látható körülbelül két éves korú kisgyermek figyel egy kísérletező ember erőfeszítéseit, amelyek arra irányulnak, hogy könyveket tegyen be egy becsukott ajtajú szekrénybe. A férfi a kezében a könyvekkel, odaáll a szekrény elé, lökdösi és megpróbálja elhelyezni a könyveket a csukott ajtók mellett. Ez nem sikerül neki. A kisgyermek, aki még járni is alig tud, figyel a mozdulatait, majd odamegy a könyvszekrényhez és kitarja az ajtókat, hogy a felnőtt be tudja helyezni a könyveket. A kisgyermek mozdulata számunkra teljesen természetes, és semmiségnek tűnhet, de valójában hihetetlenül nehéz egy olyan felismerési rendszert kialakítani, amely képes az ilyen együttműködésre. Ez a sikerünk titka, ez választ el bennünket minden más gondolkodó lénytől. A csimpánzok rendszeresen kudarcot vallanak olyan feladatoknál, amelyek ismeretek megosztását és közös munkát igényelnek olyan feladatoknál, amelyek egy kisgyermek számára is könnyen elsajátítható célok elérését tűzik ki.

Michael Thomasello, pszichológus,
a Max Planck Evolúciós Antropológiai Intézet kutatója

Ez a felismerés rendkívül jelentős és megváltoztatja a szemléletünket az elme természetéről. A kognitív tudósok tanulmányozzák, hogy az egyének hogyan hoznak döntéseket, vagy hogyan oldják meg elszigetelten a problémákat.

De a gondolkodás társadalmi folyamat. Nem csak a fejünkben történik, hanem a körülöttünk lévő interakcióinkból is fakad. Az emberek egy kicsit jobban hasonlítanak a méhekre, mint azt első pillanatban gondolnánk. A kaptárban hihetetlenül összetett viselkedésű csoportok vannak, amelyek összefognak, szövetkeznek bizonyos érdekek és célok elérése érdekében. És ezeket úgy érik el, hogy senki sem felelős mindezt, senki sem irányítja őket. Összegyűjtik és tárolják az élelmiszert, védik a kaptárt a betolakodók ellen, és megoldják, hogy szaporodjanak, sokasodjanak. Kialakul közöttük a genetikai sokféleség. Kulcs a genetikai specializáció. Minden egyén elvégzi a maga kis részét, és megjelenik a bonyolultság.

Ugyanez igaz az emberekre is. Mindannyiunknak megvan a saját kis szelet szakértelme, de az elménk az együttműködésre és az ismeretek megosztására épül. Ez lehetővé teszi számunkra, hogy hihetetlenül összetett célokat hajtsunk végre, úgy, hogy egyikünknek sincs meg az a tudásunk, lehetőségünk, képességünk, hogy az egész feladatot megismerjük és megértjük.

Tekintsük például a milánói székesegyházat, az emberiség egyik nagy művét. Az építkezés 1386-ban kezdődött. A mai homlokzat Napóleon alatt, az 1800-as években készült el. A feladatlista az 1960-as években fejeződött be, amikor felszentelték a kapu végső formáját. 600 év telt el, ez idő alatt 75 vezetője volt az építkezésnek, és sok ezer ember vett részt a megvalósításban. Ezek közül az emberek közül senki sem közelítette meg azt a tudást, hogy megértse és átlássa az egészet. Minden nagy dolog sikerre, amit az emberek megvalósítottak, azon a képességen múlt, hogy megosztották ismereteiket és együttműködtek. (pl. Holdra szállás)

Tehát ez a tudásmegosztási történet pozitív oldala. Ha összerakjuk az elménket hihetetlen dolgokat tehetünk. De van egy sötét oldal is. Mivel úgy épülünk fel, hogy zökkenőmentesen merítsünk tudást a fejünkön kívülről is, gyakran nem tudjuk felismerni saját megértésünk határait.

Tényleg tudjuk-e, amit tudunk?

Tényleg tudjuk-e, amit tudunk?

Steven Sloman vezetett nemrég egy kísérletet. A kísérlet résztvevőinek mesélt egy új tudományos felfedezésről. Ez a felfedezés teljesen kitalált, és egy izzó szikláról szólt. A résztvevők egyik csoportjának arról beszélt, hogy tudósok még nem magyarázták meg, miért világítanak a sziklák. Majd megkérdezte tőlük, hogy mennyire értik ezt a dolgot. Nem meglepő módon azt mondták, hogy fogalmunk sincs arról, hogy ez hogyan lehetséges. Ez teljesen érthető, hiszen semmit sem tudtak a szikláról. A meglepő az volt, amikor a másik csoportnak mesélt ugyanerről a felfedezésről, de ezúttal azt mondta nekik, hogy a tudósok pontosan magyarázták, hogy hogyan és mitől világítanak a sziklák. Később arra a kérdésre, hogy hogyan lehetséges ez, azt a választ kapta, hogy valamennyire értik, hogy hogyan működik ez az egész. Ez azért érdekes, mert úgy, mint a másik

csoport, ők sem tudtak semmivel sem többet a sziklákról. Úgy tűnt, mintha a tudósok a tudásukat közvetlenül továbbadták volna nekik, pedig azt soha nem írták le, és nem is mondták el.

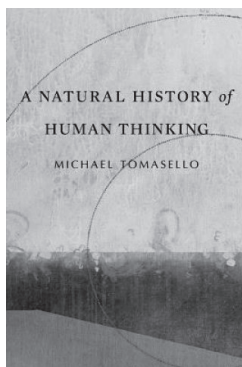
Hasonló dolog történik, amikor szörfözünk az interneten. Csak attól a ténytől, hogy hozzáférünk nagyon sok információhoz, úgy érezhetjük, hogy sokkal többet tudunk azoknál, mint akik nem olvastak az adott témáról. Ez a megértési érzés fertőző, és amikor ez a ragályos megértés egyéni tudatlansággal párosul, az egy mérgező recept lehet. Erős meggyőződés alakul ki bennem, mert úgy érzem, hogy értem, de a megértésem hamis, a körülöttem lévőktől származik. Egyénileg egyikünk sem tud eleget ahhoz, hogy megmondja mi igaz és mi hamis. És mégis azt érezzük, hogy szilárd talajon állunk, nem ellenőrizzük kellőképpen az információkat. Így az emberek egész csoportjai el tudják hinni a nem igaz dolgokat. Így lehetséges az, hogy bár teljes tudás nélkül építhetünk katedrálisokat, de még gyakrabban kártyavárakat is.

Mindenki szembejön. Mindenki hülye?

Az igazi tragédia abban rejlik, hogy hogyan viszonyulunk az olyan emberekhez, akik másfépp gondolkodnak dolgokat, akiknek más a hitük, mint nekünk. Abban az illúzióban élünk, hogy komoly elemzéssel jutottunk el saját pozícióinkhoz, és tudásunk alapján támogatni és igazolni tudjuk azt, amiben hiszünk. Ezért ha valaki nem hiszi el azt, amit mi hiszünk, nyilvánvaló hogy mi a probléma: „túl hülyék ahhoz, hogy lássák az igazságot”. És valóban azt érzed, hogy igazad van, amikor ezt gondolod. Az álláspontjukhoz úgy jutottak el, hogy nem racionálisan értékelték a bizonyítékokat, és nem értik mélyen a kérdést.

De te sem érted! Gondoljuk át, például hogyan beszélünk egy olyan összetett kérdésről, mint az egészségügy. A liberálisok úgy gondolják, hogy a megfizethető egészségügy a lehető legjobb. A konzervatívok szerint tönkreteszi a lakosságot és az országot. De a politikusok érvei nem sokat érnek, nem hatnak ránk. Laikusként nem tudunk igazságot tenni egy ilyen összetett kérdésben. Amikor kifejezzük érzéseinket egy ilyen bonyolult kérdésben, mi csak a

közösségünk tudását közvetítjük. A tudás nem az én fejemben és nem a te fejedben van, a tudás meg van osztva. Azok a dolgok is meg vannak osztva, amelyek igazán érdekelnek.

*Michael Tomasello:
Az emberi gondolkodás
természettája*

Most nem az a lényeg, hogy az emberek hülyék, az igazság az, hogy mindannyian tudatlanok vagyunk. De ezt nem kell elrejtenuünk. A világ túlságosan bonyolult ahhoz, hogy bárki közülünk megértse. Ami különlegessé tesz bennünket az az a képesség, hogy meg-

osztással boldogulni tudunk e komplexitás közepe. És így a tudatlanságból újból kollektív zsenialitás fakadhat. A tudatlanság az emberi elme sajátossága, nem pedig hiba. Azonban nem kell annyira biztosnak lennünk olyan dolgokban, amelyeket nem értünk teljesen.

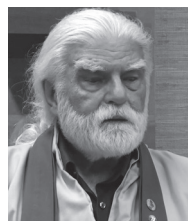
Természetesen álláspontot kell foglalni bizonyos kérdésekben anélkül, hogy mindent tudnánk róluk. Jó, hogyha szakértői forrásaink vannak a közösségeinkben és olyan kultúrában élünk, amely értékeli az igazságot. Akkor könnyebben rendbehozhatjuk a dolgokat. De amikor úgy érezzük magunkat, mintha egyénileg mindannyian mindenre rájöttünk volna, az egy torz és leegyszerűsített világnézethez vezethet: „az én utam tökéletes, a tiéd örült vagy gonosz”. A valóságban a legtöbb kérdés bonyolult, és a legtöbb ember jószándékkal rendelkezik.

A rossz hír a következő: nem tudjuk kiítani a hamis hiedelmeket. Ezek túl mélyen be vannak ágyazódva, mélyebben mint gondolnánk.

Amit tehetünk, hogy gyakorolunk. Több szellemi alázat szükséges ahhoz, hogy megnyissuk elménket annak a lehetőségnek a felvetése előtt, hogy ezeknek a hamis hiedelmeknek egy része valószínűleg csak a saját közösségeinkben él. Használjuk ki azt a lehetőséget, hogy beszélünk és gondolkodásunk minőségét javítsuk, hogy felismerjük megértésünk határait, és felbecsüljük, hogy a hitünk milyen mértékben függ a körülöttünk lévő nézeteitől.

Dobosy Antal

Nyelvünk és a gondolkodás

Már régóta sejtem, hogy a nyelv és a gondolkodás valamiképpen összefügg egymással. Ugyan a gondolkodás igen összetett folyamat, mégis bizonyos vonatkozásokban összefügghet a nyelvvel is. Hiszen gondolatainkat, a tudatfolyamataink egy részét, a problémafeldolgozásunkat és megoldásainkat sokszor szükséges megosztani másokkal is, így kénytelenek vagyunk gondolkozásunkat nyelvi formába is önteni. Ebből azért adódik, hogy a nyelvi kötöttségek, így a nyelvtan, alakíthatják a gondolkodási tevékenységet még a nyelvi kifejeződés előtt. Persze valószínűleg fordítva is hatnak egymásra, a világszemlélet sajátos kifejező erővel létrehozza a gondolkodásmódnak megfelelő grammatikai szerkezetet is.

Most a nyelvnek egy olyan vonatkozásával szeretnék foglalkozni ebben az írásban, ami rávilágít arra, hogy egy nyelv, és itt tulajdonképpen az anyanyelvünkre gondolok, milyen szemléleti és gondolkodási stílusra van hatással, és arra, hogy bizonyos gondolkodási stílusoknak közül van a világszemléletünk kialakításához is. De arra is, hogy bizonyos problémák megoldását egyes nyelvi sajátosságok segítik, míg mások ugyanazt akadályozzák. De arra is, hogy egyes jelenségek megértését segíthetik, míg más nyelvi sajátosságok nehezítik azt.

Tekintve, hogy életem egy régebbi szakaszában igen érdekelték a különböző népek nyelvei, és igyekeztem áttekinteni meglehetősen sok nyelvnek a nyelvtani struktúráját, abból az igényből, hogy talán közelebb visz ahhoz, hogy megértem a gondolkodás és a tudatfolyamatok logikáját, és azt, hogy miként alakulhatott ki az adott nép világszemlélete, vagy azt, hogy egy világszemléletet hogyan tesz érthetővé, könnyebben megmagyarázhatóbbá egy nyelv, illetve annak bizonyos sajátossága. Annak idején, inkább százhoz volt közel azoknak a nyelveknek a vizsgálata, amelyeknek a hangrendszerén túlmenően, a nyelvtani szerkezetét is tanulmányoztam. Természetesen az indoeurópai nyelveket is, így a szláv nyelveket, de a

latint és szinte az összes európai nyelveket is, valamint a hindi, szanszkrit, páli nyelveket. De az arab, a perzsa, a héber nyelvek, valamint néhány indián nyelvet is, és sokat foglalkoztam a kínai nyelvekkel, a koreai, és a japán nyelvvel is.

Sokszor éreztem úgy, hogy a nyelv szinte kínálja azokat a világszemléleti megoldásokat, amelyek illeszkednek a nyelvi gondolkodáshoz. Hogy példaképpen megemlítem, azok a nyelvek, amelyekben a főneveknek van nyelvtani nemük, nagyban segítik a világot is két vagy három neműnek tekinteni, így a hím-, nő- és semlegesnem megkülönböztetés valahogy át sugárzódik a kulturális létbe és a hétköznapi életbe is, és beleivódik a társadalmi létbe, és az emberek egymáshoz való viszonyába is.

De megemlítek egy másik példát is. Az indoeurópai nyelvek sajátossága, hogy meglehetősen kötött szórenddel rendelkeznek, és a mondat az *alany-állítmány-tárgy* szerkezeten alapul. Egy kijelentés, amit egy mondat reprezentál, mindig kell, hogy tartalmazza legalább ezt a három mondatrészt. Szinte furcsa, hogy amikor a magyar nyelvben azt mondjuk: „Én.” Például arra a kérdésre válaszolva, hogy „Ki tette ezt?” Az angol nyelvben azt kellene mondani: „It is me.” Alany-állítmány-tárgy vagy *subjectum-actio-objectum* nyelvi struktúra feltételezi, hogy minden cselekvésnek van alanya, és van tárgya. Ez a nyelvtani jelenség szemléletünket abba az irányba készíti, hogy azt feltételezzük, hogy ha a világban létrejött valami, akkor annak *kell legyen* egy teremtője, és egyúttal feltételez egy *teremtő folyamatot* is, ami az adott létezőt létrehozta. Egy ilyen nyelvtani struktúrában könnyen érthető és egyúttal konzisztens világszemlélet az, ha a világot és a létező dolgokat egy teremtő erővel, vagy egy teremtő szándékkal, vagy egy teremtő szellemmel magyarázzuk. Még azt a gondolatot is merem kockáztatni, hogy ez a struktúra *segítette* azoknak a vallásoknak a létrejöttét, amelyek egy teremtő istent tételeznek fel.

De példaként megemlíthetném a japán nyelvet is, ahol a cselekvés önálló kijelentés is lehet, anélkül, hogy feltételeznénk vagy megneveznénk egy alanyt, aki a cselekvést végzi. Egy cselekvés létezhet a mondatban mindenféle alany és tárgy nélkül. Egy ilyen nyelvi környezetben sokkal könnyebb olyan világszemléletet megérteni, amelyben a cselekvés önállóan létező entitás.

Nem tudom, mi a valóság, hogy a második világháború alatt az Egyesült Államokba került magyar fizikusok mennyiben használták a magyar nyelvi gondolkodásukat az atomkutatásban felmerült problémáikra, amit olyan sikeresen oldottak meg, de szinte közhely, hogy az ottani magyarokat szinte idegen bolygóról, a Marsról származottaknak titulálták, pusztán szokatlan gondolkodásmódjuk alapján.

Ebben az írásban az alábbi kérdésekkel foglalkozom: a magyar nyelvnek mik azok a sajátosságai, amelyek jelentősen beleszólhatnak a gondolkodásunkba, amely sajátosságok előnyt jelentenek bizonyos problémák megoldásában, és amelyeknek kulturális szerepük is van, és amelyek jelentősen eltérnek más nyelvektől?

Mik azok a nyelvtani sajátosságok, amik elsősorban a magyar nyelvre jellemzőek? Úgy is kérdezhetném, hogy a gondolkodásunkban mik a magyar sajátosságok? Azonban a fenti kérdésem kimondottan a gondolkodásnak és a világszemléletnek a magyar nyelvvel való kapcsolatára vonatkozik, nem pedig más genetikai, biológiai vagy környezeti kapcsolatára.

Először is nagy vonalakban a magyar nyelv azon sajátosságait sorolom fel, amelyek különböznek más nyelvektől.* Ez nem jelenti azt, hogy az adott sajátosság egyetlen más nyelvben sincs meg, csak kevés ilyen nyelv található. Ezek nagy vonalakban a következők: a szabad szórend, a mondat fókusz, a nyelvtani nemek hiánya, a határozott és határozatlan ragozás, a múlt idők hiánya, a birtokos-birtok viszony, a családnév-személynév sorrend, az év-hó-nap sorrendje, a hanglejtés: lényegestől a lényegtelen felé, az egyes és többes szám használata, a ragok képzők rendszere, a magas és mély hangrend megkülönböztetése.

A lényeges kiemelése

Elsőbbsége van a fontosnak a kevésbé fontossal szemben, a egésznek a részzel szemben, a nagyobb kategóriának a kisebb kategóriával szemben. Lássunk néhány példát erre!

A SZABAD SZÓREND SZEREPE. A magyar nyelvre jellemző mondatalkotás azon alapozik, hogy először azt mondjuk ki, hogy miről akarunk beszélni, mi az, ami fontos a kijelentésünkben. Ez a mondat topikja. A topikot a mondat elejére tesszük, ami azt jelenti, hogy viszonylag hamar tudtára adjuk a hallgatónak, hogy mit tartunk fontosnak közlésünkben. Ez hozhatta létre a magyar nyelvben a szabad szórendet, vagyis annak az igénye, hogy szeretnénk, hogy minél hamarabb kiderüljön, miről beszélünk. De az is igaz, hogy tekintve, hogy a magyar mondat így épül fel, a nyelvi gondolkodásban fontos szempont az, hogy előbb kell tudnunk, mit akarunk mondani, mi a mondanivalónk célja, mint az eset körülményeivel kapcsolatos megjegyzések, vagy az, hogy milyen részletkérdések merülnek fel. *Keressük a könyvet, aminek sárga fedele van.*

CSALÁDNÉV SZEMÉLYNÉV SORREND. Ebben a tulajdonságban is az előző szemlélet nyilvánul meg, tudniillik az, hogy a nagybóttól a kisebb felé, a fontostól a kevésbé fontos felé, az egésztől a rész felé halad a gondolkodás. Érdekes,

* Ebben az írásban Langle Irén: *A magyar nyelv sajátosságai hagyománytörő lingvisztikai szemszögből* című előadására is támaszkodok, ami elhangzott Nyíregyházán, 1999. szeptember 25-én.

hogy a távol-keleti népek ebből a szempontból hasonlóan gondolkoznak mint a magyar. A kínai, a japán, a koreai és a vietnami nyelvben is a családnév van elől. Példák: KOVÁCS József (magyar), CSANG Ji-mou (kínai), MURAKAMI Haruki (japán), PAK Jongdzsun (koreai).

A BIRTOKOS SZERKEZET. A magyar nyelv itt is a nagyobb kategóriából halad a kisebb felé. Először mondja ki a birtokost, csak aztán a birtokot. Ebben a szerkezetben fontos az, hogy tudjuk kié az a dolog, aztán fogalmazzuk meg azt, hogy mi az a dolog, aminek a birtokában van. Előbb fontos az egészre tekinteni, csak utána jönnek a részletek. *A nagybátyám kesztyűjét keressük.*

A dátum, az év, a HÓNAP, a NAP megadásának sorrendje újabb példa arra, hogy a nagyobb kategóriáktól a kisebbig haladunk. Először a tágabb fogalmat említjük, aztán a szűkebbet.

A tömörség és az evidencia elve

A magyar beszéd általános sajátossága, hogy igyekszünk elkerülni a REDUNDANCIÁT, A FELESLEGES ISMÉTLÉST ÉS A TÚLMAGYARÁZÁST. Továbbá az is, hogy, ami EVIDENS, amit nyilvánvalóan már tudunk, azt nem kell kimondani, azt nyugodtan elhagyhatjuk. Ezért lehetnek olyan mondataink, amelyekben, más nyelvektől eltérően, mondatrészek hiányoznak. De ez jelenik meg abban is, hogy nem egyeztetünk ragot a jelzővel, hiszen elég egy helyen kitenni a ragot. De a mondatok egymásra utalásakor is nagyszámú utaló szó segíti, hogy feleslegesen ne kelljen megismétlődnie a mondanivalónak. A hatékony gondolkodás hatékony nyelvi eszközökkel jelentősen segíthető.

Az egységnek tekintés

Sajátos az EGYES- ÉS TÖBBES SZÁM használata a magyarban. Sokszor használunk egyes számot, amikor más nyelv többes számot használ, sőt jelző esetén is megismétli a többes számot, egyeztetve a főnévvel. A magyar nyelv amikor egyes számot használ, azt fejezi ki, hogy egységben látja az adott dolgot. Ahogy a két láb a magyar embernek egyetlen szerv, hiszen egy funkciót lát el. A két láb együtt egy egész. Ha az egyiket elvesztjük *fél lábúak* leszünk! A páros testrészek mind-

egyikére igaz. De a számokkal való viszonyban is megjelenik. Azt mondjuk, hogy *tíz zsák búza*. Mert itt ezek együtt vannak tízen. Egy egységet képeznek. Amikor többes számot használunk, akkor azt jelezzük, hogy őket nem tekintjük egy egységnek. *Az elefántok ivóhelyet kerestek.* (az összes.) *Tíz elefánt ivóhelyet keresett.* (A többi nem keresett ivóhelyet.) *Elefántok kerestek ivóhelyet.* *Tíz elefánt keresett ivóhelyet.* (A többről nem tudjuk, hogy ivóhelyet keresett-e.)

A JELZŐ MEGELŐZI A JELZETTET, ÉS NINCS EGYEZTETÉS ragban. A jelző és az amire vonatkozik egy egységet képez, nem kell egyeztetni sem ragban sem jelben a jelzőt.

A dolgok egységessége

Nyelvünkben hiányzanak a NYELVTANI NEMEK. A magyar nyelv nyelvtani szempontból nem tesz különbséget a főnevek között, így a körülöttünk lévő világban lévő dolgok között sem. A tárgyakkal, a jelenségekkel és az absztrakt fogalmakkal nincs nyelvtani nemük. Az élőlényeket természetesen a valóságnak és a biológiai nemnek megfelelően megkülönböztetjük, de rendszerint különböző nevet használunk a nőstényre és a hímre. De nyelvtanilag nincs megkülönböztetés, és a ragozásban sem különbözik egy nőstényt jelentő szó a hímet jelentőtől. A világ egységességét jelenti szemléletünkben a nemek hiánya. Nem osztjuk fel a világ jelenségeit, tárgyait nőnemre és hímnemre, vagy semleges nemre. Figyelemre méltó, hogy már régóta olyan nyelvi környezetben élünk, ahol vannak nemek, és mégsem változott nyelvünk a környezet hatására. Hiszen nyelvi környezetünk indoeurópai nyelvekből állt és áll a mai napig, a latintól a szlávig, de a nyelvtani nem egységessége kiállta az idők próbáját, és megmaradt. *Az ablak, a hajó, a feleség, a gyerek.*

A jelenlét fontossága

SZEGÉNYES AZ IGERAGOZÁS A NYELVTANI IDŐKBEN. Különleges a magyar nyelvben a nyelvtani idők kis száma. Nyelvünk igen szegényes a múlt idők használatában, és a jövő időt is érdekesen képezzük. Ez a jelenség arra utal, hogy a világszemléletünk sokkal inkább a je-

lenre koncentrálni, mint a múltra vagy a jövőre. Sőt a jövő időt is a jelent jelentő létigével, vagy a *fog* (megragad) igével képezzük. Nem volt érdemes kialakítani olyan gazdag igeragozási rendszert sem, mint ahogy a latinban, vagy a szanszkritban van. A jelenben való lét a nyelvi gondolkodásban azt sugallja, hogy az élet problémáit is a jelenben levéssel kellene megoldani, a *jelenlét* a legfontosabb az egész szemléletünkben. *Elmegyek az előadásra. El fogok menni az előadásra.*

Határozott és határozatlan ragozás

Különleges nyelvi sajátosság a HATÁROZATLAN ÉS HATÁROZOTT RAGOZÁS. Az igeragozásunk megkülönbözteti azt, hogy milyen pontos az ismeretünk a beszéd tárgyával kapcsolatban, hogy egy konkrét, előzőleg már meghatározott dologról van-e szó, vagy éppen olyanról, amit még nem említettünk, nem pontosítottunk. Ez a nyelvtani tulajdonság arra késztet, hogy tudatosítsuk azt, hogy a hivatkozott dologról beszéltünk-e már, vagy nem. Ez a szemléletmód rendkívül ritka a nyelvekben, alig van hasonló az ismert nyelvek között. *Egy házat szeretnék eladni. A házamat szeretném eladni.*

Nagyon fontos az ismereteinkről tudni azt, hogy mennyire biztos a tudásunk. A határozott és határozatlan ragozás igényli ennek a tudatosítását. Így például fontos megkülönböztetni, hogy csak úgy általában beszélünk-e valamiről, vagy egy olyan témáról szólunk, amit már egyszer körbejártunk, amiről már egyszer beszéltünk.

A szépség, a változatosság és a ritmus

Megkülönböztetjük a MÉLY ÉS MAGAS HANGRENDŰ szavakat. Más ragokat használunk a mély hangrendű szavakhoz, mást a magasakhoz. A legtöbb rag és képző kétféle (néha három) formában használatos. Ilyenek például a *-ban*, *-ben* ragok, az egyik a mély a másik a magas hangrendű szavakhoz kapcsolódik. *bokorban – kerékben, szabadság – képesség.* A nyelvünknek ez a tulajdonsága finom változatosságot és szépséget kölcsönöz a beszédnek, sajátos ízt és hangulatot ad.

Gazdag viszonyítási rendszer

A nyelvünk igen GAZDAG RAGOKBAN ÉS KÉPZŐKBEN. Ez is nyelvi sajátosság. Ezekkel nagyon finom és gazdag szemléleti változatosságokat tudunk kifejezni. A jelentését egy szónak a képzők segítségével széles körben lehet változtatni, finoman alakítani, a szó így nagyon nagy bokrot tud képezni. Főnévből igét, melléknéveket, majd megint főnevet lehet alkotni egymás után. *Tan|ul|ság|os|ak, tud|at|os|ít|ás|nak, tan|ít|ás|i, Meg|világ|os|odás|a|i|k|ban.*

Szemléletünk nem a birtokláson alapul

Sajátos a BIRTOKLÁSHOZ VALÓ VISZONYA nyelvünknek. Azt, hogy valami valakihez tartozik ugyancsak a létigével fejezzük ki, nem használunk a birtoklást kifejező igét. Az indoeurópai nyelvekben a *haben*, a *have* igék fejezik ki a birtoklást, de az igék ragozásánál is nagy szerepe van ezek használatának. A magyar nyelvben a *bír* ige felel meg a fenti igéknek, de használata erőltetett. Természetesen a magyar is ki tud fejezni birtoklást, de a nyelvtani rendszerünkbe nem épült be ilyen mélyen. *Neki jó lova van. Szép feleségem van.*

Természet- és világszemléletünk nem tulajdonít a birtoklásnak olyan nagy fontosságot, hogy a nyelvi gondolkodásunkban is meg kellett volna jelennie. Nem úgy gondolkozunk a világ jelenségeiről, hogy az egyik dolog a másiknak tulajdona, birtokosa, inkább az együtt jár, egymást feltételezi viszonyt tartjuk természetesnek. A régi időkben a közösségi létben feltehetően ennek nagy szerepe volt, de talán még ma is jelent szemléleti különbséget a körülöttünk lévő népek gondolkodásához képest. *Tudatunk igenis van, de nem birtokoljuk azt.*

A nyelvi gondolkodás

Ha ismerjük és tudatosan használjuk azokat a kommunikációs eszközöket, amelyek rendelkezésünkre állnak, nemcsak hatékonyabbak lehetünk a cselekvésben, de ami fontosabb, hogy jobbá tehetők az emberekkel való kapcsolatunk is. Kevesebb lenne a félreértés közöttünk, és megváltozna a viszonyunk is ehhez a világhoz.

Kengyel Tímea

Veszíteni tudni kell

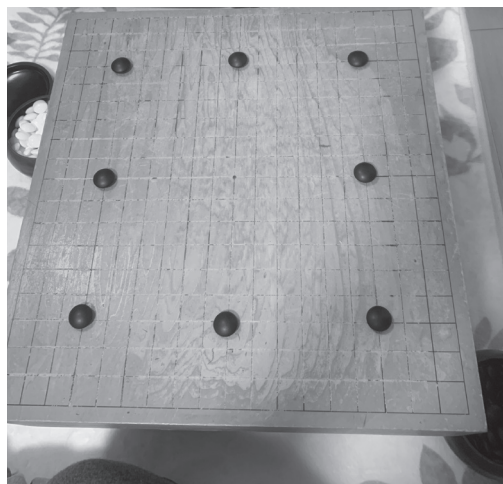
A múltkori számban röviden írtam a górról, ez a kis írás annak a cikknek a folytatása. Most azt szeretném megírni, hogyan alakult a kapcsolatom a góval. Előző cikkem óta egyre rosszabb a helyzet, vereségeket szenvedtem, és ez általában egy időre nagyon elveszi a kedvet a játéktól, de mégis visszatálolok mindig hozzá. Mostanság a neten és a férjemmel szoktam játszani. A férjem gyerekkorában tanulta a nagypjától, és nagyon szereti a gyors játékokat, amikor nincs sok idő adva a lépésekre, a játékosok egymást váltva teszik le a köveket. Persze akinek már van rutinja, az nem lép bele a kátyúba, de én szinte mindig, és veszítek is.

Egy ideje már nem nagyon nyertem egy játékot sem, pedig volt, hogy nyolc kő előnyvel kezdtem. A fehér kővel mindig a haladó játékos játszik. Így az előnykövek feketék és a játék elején kell a táblára kitenni. Minden kő

végig, hogy ki tudjuk számolni a pontokat. Többet sem játszok vele... A fejére borítanám a táblát most.” Ilyen szokott lenni a belső párbeszédem egy félórás játék közben.

Az igazság az, hogy jól akarok járni, és nem veszíteni. Mert ugye ki akar vesztes lenni? Lúzernek lenni? Hát a veszteség nem szégyen? Nem annak a jele-e, hogy gyengébb vagy?

Aztán ilyenkor történik meg, hogy látok egy ilyen cuki képregényt, mint ez a Go Kid. 🐼

egy szintkülönbséget jelent. Miután letettük az előny köveket, elvileg ugyanarról a szintről indul a két játékos. Ezután a fehér folyamatosan támad. Olyan, mint egy folyamatos pofozkodás, amiben csak kapkodom a fejemet. „Ez jó lesz! Nem... már túl késő. Annak is lőttek. Itt talán tudok két szemet kialakítani... na, ez sikerült. Ja... csak két pont... Hogy lett mind a négy sarok fehér?! Már vesztettem... Na, játszunk

Kövesdi László

Papírsárkányt fogunk eregetni!

avagy belekapaszkodni a bizonytalanságba

Szervusz!
Van kedved játszani?

...
Képzeld el,
hogy három-négy éves lehetsz.
Ezt onnan sejtethed
hogy kishúgod még nem született meg
és a szülőkkel meglátogatjátok az Alagon élő rokonokat.
Jenő nagybácsikád
magas
szikár
kopasz ember
kerek szemüvegben
csak a keménykalap hiányzik a fejről
csíkos póló, fekete mellény, és már mehetne is verklisnek
de
maradjunk az eredeti csapáson.

Megfogja a kezéd, lehajol hozzád
kedves, de sejtelmes hangon súgja a füledbe
mint valami titkot:

Papírsárkányt fogunk eregetni!

Ja persze, elfelejtettem:
Te most egy kisfiú vagy!

...
Milyen sárkányt?
Hol a sárkány?
Tennéd fel a kérdést,
és még többet is
tolul fel az ezernyi kép
gondolat elmédben a felhívásra...

„Persze azt még el is kell ám készíteni”

dörmögi Jenő bácsi
Ő előre készült, minden itt van
a beszerzés, vásárlás nehézségeit megúsztad
s már mentek is a kert végébe
ahol a nyúlketrecek állnak

a fészerből elő is kerülnek az alapanyagok:

hurkapálcikák
befőttesgumik
papírragasztó
pauszpapír
nádpálcák
festékek
fadarab
zsineg
ecset
olló
kés

krepp-papírok több színben faroknak, ha majd csíkokra lesznek vágva
miegymás...

Még nem lehet kapni műanyag, előregyártottat,
csak jó pár évvel később...

A munkafolyamatra már nem emlékszel
gyaníthatóan te jórészt csak bámulod Jenő bácsit
keze alá dolgozol.

De arra igen, hogy kerestek egy megfelelő
dombot
emelkedőt

a szél erőssége is kedvező

Te fogod a sárkányt

Téged meg Jenő bácsi kézen

másik lapáttenyerében a fadarabra gombolyított zsineg.

Már nem nagyon emlékszel a részletekre,
hiszen azóta ötven év telt el
csak az érzésre
meg arra,
hogyan

van amikor engedni kell a zsinóron

oldani kezecskéddel lefele a gombolyagot szaporán
hogyan a sárkány magasabbra jusson.

Van amikor meg kell fogni, tartani erősen

húzni vissza, tekerni felfele a zsinórt

mert a szél gyengül

hogyan le ne zuhanjon

mert akkor összetörik

vagy legalábbis megsérülhet

és ezt hosszabb javítási procedura követi

míg végül ismét felengedheted

a kudarc után

ha van még kitartásod

ha van még türelmed
ha van még kedved
ha van még
szél...
...vagy elszakad a zsinór és elszabadul,
sose látod többé
és a hosszú órákkal töltött munka mind kárba vész.

Tehát a hibás döntésnek végzetes következményei lehetnek
a sárkányra nézve
a munkádra nézve
Jenő bácsi munkájára nézve
Rád nézve
Egymásra nézve.
De hogy mikor kell megtartani
mikor kell elengedni
ez rajtad múlik
a helyzetnek megfelelő pillanatnyi döntésen.
Felelős vagy a sárkányodért!

Ha nem vagy éber, elkalandozol,
oda a sárkány
tovarepül,
sose látod többé a messziségben
vagy leesik és összetörik.

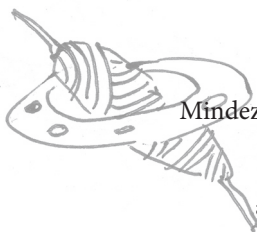
Mindez egy halvány emlékképből bontakozik ki:

Ahogy fúj a szél
farka dühösen csapkodja a semmit
a mosolygó sárkány magasan repül
Te nézed a sárkányt
Jenő bácsit
a sárkány Téged.

Görcsösen szorítod kis markodban a gombolyagot

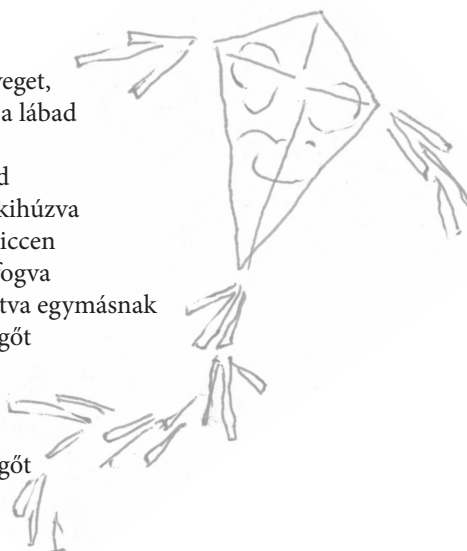
Jenő bácsi kiáltja, hogy engedj a kötélnek
de mire felocsúdsz
mire meghallod
mire rájössz éppen
mire kellett volna figyelned
és engedsz rajta
már éppen megragadni kellene...
Elkéstél!

A sárkány lezuhan összetörik
Te sírsz, pedig semmi bajod
a sárkány viszont mosolyog.

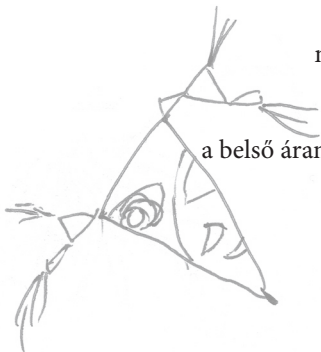
Mit jelent mindez?
Honnan bukkan elő ez a rég elfeledett
első emlékképeim egyike?
Mindez egy ülés alkalmával szinte a semmiből tört elő
a ráébredés örömeivel.
Ülésnek hívom, így tanultam
a „meditálás” túl nagyképűen hangozna
bár nem ez zavar benne
hanem hogy nem lehet „meditálni”
csak ülni
és jó esetben a meditáció állapotába kerülni.
De maradjunk az eredeti csapáson
ha ...
...van még kedved játszani

Leterítéd a szőnyeget,
rá kerül keresztben a lábad
a párna
arra a feneked
azon a gerinced jól kihúzva
fejed kissé előre biccen
kezeid elől összefogva
hüvelykujjaid szembe fordítva egymásnak
beszívod a levegőt
majd lassan
lassan
kifújod
beszívod a levegőt
majd lassan
lassan
kifújod
és figyelsz...

...egyre erősebben rángat az elme
a belső szél meghozza jövevényeit:
...kellene, de nem lehet
szabadna de nem kell
útálom, de muszáj
neki finom, nekem fáj
engem nyomaszt, ő az ok
ezentúl csak hallgatok
meghalnék de élni kell
most azonnal lépni kell
arra vágyni ami van
de minden bizonytalan

Te pedig figyelsz,
és megpróbálsz a hüvelykujaid végét
egymáson tartani
mert elcsúsznak: nem túl lazán
mert nyomják egymást: nem túl feszesen
nem túl lazán...
nem túl feszesen...

a belső áramlás lassan nyugodt, egyenletes hullámzássá válik...
belekapaszkodsz a bizonytalanságba
...és ekkor...
...szinte a semmiből tört elő:

Hát persze!

Hogy én már milyen korán megkaptam az első tanítást:
...keresünk egy megfelelő dombot, emelkedőt
a szél erőssége is kedvező
én fogom a sárkányt
engem meg Jenő bácsi kézen
másik lapáttenyerében a fadarabra gombolyított zsineg.

Ahogy fúj a szél
farka dühösen csapkodja a semmit
a mosolygó sárkány magasan repül
Nézem a sárkányt
Jenő bácsit
a sárkány engem
mosolyog...

Figyelj!
Velem vagy még?
Neked van sárkányod?
„Te tudod hogyan kell sárkányt eregetni?”
dörmögné Jenő bácsi
De Ő már régen
elrepült!

„Persze azt még el is kell ám készíteni”

mondaná.
„A nádak, hurkapálcák végeit
metsszük be egy kicsit
ebben fogjuk
a spárgát
vezetni
végig.

Recés késsel könnyű bevágni
az olló viszont eltöri
keresztben
a nádat.

A pálcákat egymásra fektetjük
ez most egy deltoid sárkány lesz.”

Deltoid!

Húha!

Deltoid!

Mikor lesz már kész?

„Még csak most kezdtük el!

Türelem!”

„Most összekötjük őket jó erősen spárgával
vagy befőttesgumival...

...és megmérjük

hogy a sárkány

biztosan szimmetrikus legyen.

Vezessük körbe a spárgát jó feszesen:

s már meg is van a csontváz.

Most jön a bőre:

A vázat ráfektetjük a pauszra

s pár centi ráhagyással vágjuk

az ollóval körbe.

Visszahajtjuk a papírt a spárga felett

és papírragasztóval

leragasztjuk

így ni!

A sarkokat se hagyd ki!

És most jön a farka!

A repülésnél nagyon fontos szerepe van.

Készítsük el a sárkány farkát:

egy hosszú spárgára kötünk színes krepp papír csíkokat.

...

Ezzel elkészültünk, festheted az arcát.”

Jenő bácsi ez egyedül is menni fog!

A sárkány mosolyog.

...

„Jöhet a zsinegelés!

A sárkány tetejére

és két oldalára kerül majd

a kantár.

Fogod az ollót

és a csúcsoknál átszúrod a papírt

a nád mindkét oldalánál, a lehető legközelebb hozzá.

Ez a sárkány egyik lelke

ettől is függ, hogy repül a sárkány:

Rövidebb átlójának két csúcsát kötöd össze lazán egy madzaggal
 majd a tetején lévő csúcsból is indítasz egy madzagot
 azt kötöd a meglévő zsinór közepéhez
 ezután egy botra tekercsz kb. 30 méter spárgát
 ez lesz az eresztőzsinór
 ennek végét kötöd a kantárhoz
 a zsinegek
 találkozási
 pontjához
 már
 csak
 a
 farkat
 kell
 megkötni
 és
 kész!

De mi az
 amire ma kényszeredett mosolyt kell festenem
 tágra nyílt pillákat?

Órá:

...kellene, de nem lehet
 szabadna de nem kell
 utálom, de muszáj
 neki finom, nekem fáj
 engem nyomaszt, ő az ok
 ezentúl csak hallgatok
 meghalnék de élni kell
 most azonnal lépni kell
 arra vágyni ami van
 de minden bizonytalan.

Ezt kellene zsinórra kötni, és felengedni,
 rábízni a szélre
 kellene még egy Jenő bácsi vagy Jenő néni aki megmondaná
 mikor mit kell tennem
 de már régen elröpült!
 Nem figyeltem.
 Elkéstem.

Elröpült a Jenő bácsi
 elröpült az ifjúság
 elröpült egy év
 elröpült egy lehetőség
 elröpült egy pofon
 a fenébe a szúnyog már megint elröpült
 és én még mindig ugyanazt gondolom:
 ha kicselezem az időt
 és a lazítást- feszítést felgyorsítom

akkor a nagy számok törvénye alapján valószínű, hogy repülni fog.
Pedig Jenő bácsitól milyen korán megkaptam az első tanítást:

Ha ugyanaz
ugyanazt
ugyanott
ugyanakkor
ugyanúgy teszi
az eredmény
ugyanaz.
Vagyis:

Ugyanannak a tettnek ugyanaz az eredménye.

Miből gondolom újra és újra hogy a
kapkodás
türelmetlenség
megoldáshoz vezet?
Csak a sárkányt látod
a szélről nem veszel tudomást?
pedig amiről szó van
az nem a sárkány
hanem szél.
Te meg a
szél.

A sárkányt nem megölni hanem megszelídíteni
nem a szelet hozzám, magamat a szélhez, hogy ne legyek játéka...
Én vagyok a sárkány! Felelős vagyok a sárkányomért!

Ha van kedved még játszani
akkor
ragadjuk meg bátran a bizonytalanságot
mert nincs Jenő bácsi
mert ez az egyetlen, amibe kapaszkodhatunk
és maradjunk az eredeti csapáson.

Az illusztrációkat Székely Kálmán készítette.

Tizennégy haiku

Tavaszi kanyar.
Gépjárművezetői
kiáltást hallok.

VILLÁNYI ANDRÁS MÁRK

Egymásba olvad
forró tea a jéggel.
Szexualitás.

KOVÁCS RITA

A szél haragját
a kitartás énekével
őrzi a tuja.

BOGDÁN ATTILA

Nézem a boltost,
„lőtt vad árusítása”.
Ismerem, vegán.

KENÉZ LÁSZLÓ

Kellemes érzés
vasárnap, ebéd után,
békésen hányni.

TÖRZSÖK BÁLINT

Meztelen csiga,
holdvilág és szomjas kéz,
törik a pohár.

LUKÁCS ZOLTÁN

Betegágy mögött
könyvritkaság-gyűjtemény.
Moly paradicsom.

KENÉZ LÁSZLÓ

Voltam, maradtam
jó emberek szívében
örök emlékként.

LEMPERL NÓRA LILI

Üdvözt téged,
természeti képek és
a patak íze.

BAJNÓCZY CSILLAG

Hányás, utcazaj.
Részeg kiáltás hangzik.
Péntek este van.

VILLÁNYI ANDRÁS MÁRK

Varjú mint az árny,
vár a vár falán ahol
a katona hál.

NAGY ZALÁN ÁRON

Téli hóvirág,
lélek transzformátorom,
igaz gazdagság.

LEMPERL NÓRA LILI & P. O. R.

Csend nem mozdul, van.
Vihar lesz, eltűnök most,
holnap leszek itt.

GOLDSCHMIEDT ERZSÉBET

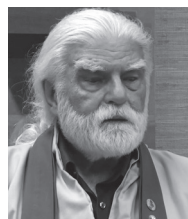
Hirtelen, éjjel,
villám a réten átvág.
Pillangó volt.

LEMPERL NÓRA LILI

A haikuk a Tan Kapuja Buddhista Főiskola zen szemináriumán születtek. Külön feladat volt egy-egy kötelező szó beépítése a versbe (az olvasóra bízunk e szavak fellelését). A szavakat Lempel Nóra Lili gyűjtötte össze, és egy kalapból, véletlenszerűen kerültek a szerzőkhöz, illetve csoportokhoz.

Dobosy Antal

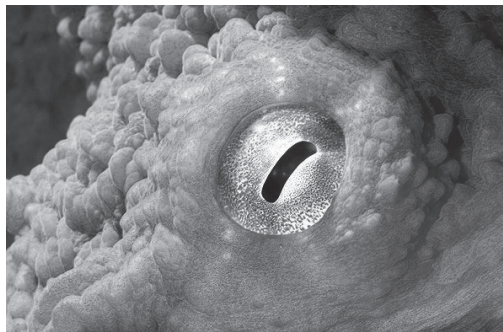
A polip egy másik intelligencia!

A polip intelligenciájáról a legújabb tudományos igényű kutatások már elég sok mindent kiderítettek. Ezek a kutatások azt is igazolták, hogy a polip nagyon intelligens lény, sokkal intelligensebb, *mint eddig gondoltuk!* Ez az utóbbi kijelentés néhány igen különös problémát vetett fel bennem. Így azt a kérdést is, hogy mi emberek mennyire vagyunk intelligensek? Hogyan lehet az, hogy mind ezidáig a polip fölöttébb magas intelligenciája az emberiség történelmének eddig eltelt több száz ezer éve alatt nem tűnt fel? Hogyan lehet az, hogy nem tekintettük őket elég intelligens lényeknek? Hogyan lehet, hogy egy olyan lényt, amely mindig is itt élt ezen a Földön velünk együtt, ennyire nem ismertünk? Lehet, hogy ez saját intelligenciánkra vet rossz fényt? Lehet, hogy mi emberek mégsem vagyunk olyan intelligensek, mint *eddig gondoltuk?* Vagy lehet, hogy intelligenciánk más lények intelligenciájának felismerésére már nem terjed ki?

Az intelligenciáról

De a polip ellentmond azoknak a feltételeknek is, amit eddig az intelligencia kialakulásának feltételeinek gondoltunk. Az intelligenciával foglalkozó szakemberek eddig úgy tartották, hogy a magasabb intelligencia kialakulásának lényegében három feltétele van. Az egyik,

A polipszem nemcsak a lélek tükré, az intelligenciáé is.

hogy a lény rendelkezzen egy aggyal, egy szürkeállománnyal, egy központi idegrendszerrel. A második feltétel az, hogy az egyedeknek viszonylag hosszú életűeknek kell lenniük, mivel a tanulás időigényes. A harmadik pedig, hogy közösségben, csoportban kell élnie, azaz szociális lényeknek kell lenniük.

Nos, a polip ellentmond mindhárom feltételnek! Egyik feltételt sem teljesíti. Először is idegrendszere jelentősen eltér a gerincesekétől, nincs egy olyan központi idegrendszere, agya, mint amit megszoktunk a felsőbbrendű fajoknál. Másodszor, meglehetősen rövid ideig él, az átlagos élettartama mindössze 1,5–2 év. Harmadszor, lényegében magányos állat, mindössze a szaporodási időszak az egyetlen, amikor úgy találkoznak az egyedek a saját fajuk egyedeivel, hogy együttműködés jön létre közöttük.

Az agyról és az idegrendszerről

A polip idegrendszere merőben más mint a gerinceské. Kilenc idegközpont intézi az állat minden tevékenységét. Nyolc lába van, ezek a mindegyikében van egy láb-agy, annak a lábnak az agya, egy idegközpont, amely főleg annak a lábnak a dolgait intézi, amelyben elhelyezkedik, és van egy központi idegdúc is, amely az állat testében helyezkedik el, ami a testével kapcsolatos dolgokat intézi. Így összesen kilenc idegdúc működteti az állatot, ez a kilenc agy dolgozik össze. Az egyes lábak képesek önállóan is feladatokat megoldani, természetesen eközben a többi aggyal is kommunikálva. Távoli az analógia, de olyan ez, mint a ma használatos több magos processzorok a számítógépekben, amelyek egymástól függetlenül is képesek feladatokat megoldani, majd az eredményeket összesíteni a felhasználó részére. Nyilvánvaló az, mivel idegrendszerről van szó, hogy az egyes idegdúcok, a „lábagyak” és a testi agy, kommunikálnak egymással, és együtt döntenek el, hogy az állat mit tegyen.

A dolog azért is érdekes, mert hasonlóságot fedezhetünk fel a polipban az embercsoportok működésével. Amikor egy csapat ember, mondjuk kilenc ember, közösen old meg olyan

A polip felhasználja az üres kagylóhéjakat

feladatot, amelyet egyedül nem képes egyikőjük sem, akkor összefognak, és kommunikálva egymással, a feladatokat elosztva, oldják meg a feladatot. Ilyenkor úgy működik a kilenc ember, mintha egy lény lenne. Egy közös cél érdekében mozdulnak, erőt fejtenek ki, és egy lényként gondolják ki a megoldást is.

Amikor az emberek még kisebb közösségekben, falvakban éltek, sokszor volt szükség erre a „kalákában” való együtt cselekvésre. Természetesen ma még sok helyen vannak hasonló együtt cselekvési helyzetek, de az együtt cselekvések ma már nagyrészt csak együttműködések, egy meglehetősen absztrakt kapcsolat általi cselekvések lettek. Valójában időben és térben is szétvált az együtt cselekvés. Példának tekinthetjük az ipari termékek gyártását, ahol az alapanyagok előállításától kezdve a késztermék becsomagolásáig és az értékesítés folyamatáig bezárólag rengeteg ember működik közre, de anélkül, hogy ismernék egymást, anélkül, hogy legalább egy városban élnének, vagy ugyanabban az időben tevékenykednének ebben a gyártási folyamatban.

A tanulásról

A polip úgy tűnik rendkívül gyors és hatékony tanulási képességgel rendelkezik, mivel meglehetősen rövid ideig él. Nem is volna lehetséges, hogy ez a kiváló intelligencia egy lassú és ne-

hézkes tanulással volna kialakítható. Nyilvánvaló, hogy a tanulásnak is vannak különböző hatékonyságú módszerei, de a polip egy olyan módszerrel rendelkezik, aminek a segítségével igen gyorsan felismeri a problémát, nagyon hamar megtalálja a megoldást, és képes a későbbi életében felhasználni a megszerzett tudást. Csak feltételezem, hogy a kilenc jól együttműködő agynak köze lehet ehhez a hatékony tanuláshoz. Egy közösség is gyorsabban tanulhat, ha egy jól együttműködő kommunikáció tud megvalósulni a tagjai között.

Vajon mi az a kommunikáció, amely intelligens lényeket úgy kapcsol össze, hogy egy közösségi tanulás tud létrejönni, és amely így egy közösséget magasabb intelligenciával ruház fel, magasabbal, mint bármely egyéni tagjának intelligenciája? Vajon a közösségi intelligencia hogyan definiálható, hogyan jön létre, milyen feladatokat képes megoldani, milyen korlátai vannak, és mennyire függ a tagjainak képességeitől? Vajon a tudomány foglalkozott-e már a közösségi intelligenciával? Vajon az agyunk nem így működik-e, csak még nem ismertük fel? Lehet, hogy az emberi agy maga is közösségi működésen alapul, azaz több olyan része van, amelyek többé kevésbé önállóan is képesek működni, bár helyileg mindegyik rész ugyanabban a központi idegrendszerben helyezkednek el. Lehet, hogy kilenc agyunk van, mint a polipnak, de ezek mind a koponyánkban helyezkednek el.

A közösségről

Nagyon valószínű, hogy a közösségben való élet segíti az egyéni intelligencia kialakulását, hiszen a közösségi lét olyan helyzeteket is teremti, amelyek az egyéni létben nem fordulnak elő. Így a közösségi lét sokkal komplexebb feladatok elé állíthatja a közösség tagjait is, így egy magasabb intelligencia kialakulását is elősegítheti. De a polip intelligenciáját nem lehet a közösségi létből levezetni, így kell, hogy legyen valami más hatás is, ami a polip ezen képességét elősegíti, és ami szükséges az életben maradáshoz, az életkörülményekhez való alkalmazkodáshoz, sőt a körülmények alakításához.

Nagyon valószínűnek tartom, hogy bizonyos testi vagy képességbeli adottságok je-

lentősen meg is nehezíthetik az intelligencia kialakulását közösségben való élés esetén. Hiszen a feladatok ésszerű elosztásával, nagyon leegyszerűsödhet az élet, kevesebb féle problémát kell megoldani, így csak bizonyos területeken kell helytállnunk. Az is valószínű, hogy képesek életben maradni olyan egyedek is egy közösségben, akik gyengébb szellemi képességekkel rendelkeznek mint az átlag, azonban kiválóan alkalmasak speciális feladatok megoldására.

A polip valószínűleg sokféle feladattal találkozik, így készítetve van a legkülönbözőbb feladatok megoldására, és ez adódik abból, hogy puhatestű lény, speciális a testfelépítése, és sokféle funkcióra alkalmas karjai vannak. Azaz alkalmassá van téve az intelligenciára.

Az univerzalitás

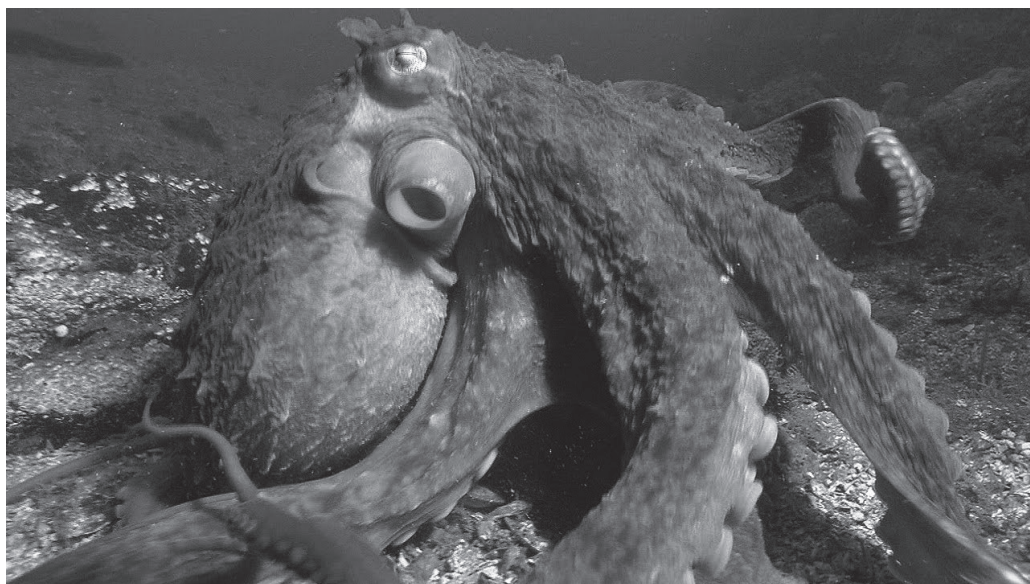
Nézzük meg csak az emberi kezet, lehet, hogy maga ez a végtagunk is tehet arról, hogy intelligensek vagyunk, hiszen olyan sok mindenre alkalmas a kezünk, hogy kívánja is a sokféle használatot, ami persze megkívánja a helyzetfelismerést, a problémamegoldási hajlandóságot, és a próbálkozásokon is alapuló gondolkozást. A kezünk egy sokféle feladatmegoldásra használható majdnem univerzális eszköz. Ahogy a polipnak is ilyenek a karjai. Ugyan az ember-

nek más ilyen majdnem univerzális eszközei is vannak, mint amilyen a térbeli mozgást megoldó lábak, vagy a legfőbb kommunikációs eszközünk, a hangadó szervünk, a gégefő.

Ezeknek a kvázi univerzális eszközöknek nagy jelentőségük van az intelligencia kultúrtörténetében. Az idegrendszer, mint biológiai létünk legjelentősebb találmánya szintén ilyen eszköz. Viszonylag kis energiaigényű, de annál hatékonyabb működésű szerv. Komplexitása alkalmasság teszi a legkülönbözőbb működési mód megvalósítására. Egy sok elemből álló és sok egymás közötti kapcsolattal rendelkező rendszer olyan működési állapotokat képes megvalósítani, amire az egyes elemek nem képesek, és az egyedek tulajdonságaiból sem következnek. Egy bonyolult rendszer túlmutat az egyes egyedek vagy az egyes elemek képességén és tulajdonságain.

Az alternatív intelligenciáról

Ezt a cikket egy hihetetlenül bonyolult, de emberi aggyal rendelkező lény írta, akinek az intelligenciája megfelel az átlagos emberi intelligenciának, de aki érdeklődéssel tekint a környező világ dolgaira, meg akarja érteni a saját tudatának működését, és keres olyan alternatív intelligenciákat, melyek segíthetnek megérteni magunkat, és az emberi intelligenciát is.

Károlyfi Judit

Karantén buddhizmus

Van, mikor azért él egyedül valaki, mert meghaltak a családtagjai, vagy mert felnőttek a gyerekei. Vannak olyan idők – mint mostanában –, amikor nem ajánlatos emberi lényekkel kontaktusba kerülni, amikor legjobb otthon maradni, nem találkozni személyesen. Az ember, ha úgy adódik, alapvetően jól elvan magában. Legalábbis én így gondolom saját tapasztalatomból. Eleinte berzenkedik az egyedüllét ellen, mintha az valami nemkívánatos vagy hátrányos dolog lenne. Pedig valahogy alapvetően egyedül vagyunk mióta megszülettünk, még annak ellenére is, hogy szinte állandóan mások vesznek körül. Hamar rá lehet hangolódni az egyedüllét ízére, hiszen ha magunkban vagyunk, nincs konfliktus, nem szól be senki, nem akadályoz senki. Minden úgy van, ahogy mi akarjuk.

Közben mintha láthatatlan szálakból finom hálót, vagy szövetet szőnének magunk köré, ami véd és elrejt. Mintha bebábozódna. Ez egy titokzatos, rejtett folyamat. Rejtőzünk és távolodunk, még „saját magunktól” is, már ha egyáltalán tudjuk, mi az a „saját magunk”. A többi ember zajossága, hangja, megnyilvánulásai nem hiányoznak, valami gát képződik bennünk, ami még inkább igazolja, hogy magunkban jobb! Nem akarok beszélni lehetőleg senkivel! Jól el lehet lenni a saját belső világunkban, amit minden kívülről jövő benyomás csak zavarna. Külsőleg talán csak annyi látszik, hogy a tekintet megváltozik, csak néhány fizikai jel mutat valami furcsaságot, lelassulást. Lényegében sosem tudjuk a másik ember hol és miben időzik, mert minden másik ember annyira ismeretlen, mint az *Alfa kvadráns*. Mi történik velünk, bennünk a tartós magunkban levés során?

Nem kell kivonulnunk a világból, nem kell vagy éppen nem is lehet elmenni sehova. Nem csak annyi történik, hogy eltávolodunk a külső környezet folyamatosan bejövő ingereitől, hanem megindul a belső tisztulás, ülepedés. Belőlünk bukkan fel a gondolat, az érzés, a meglátás keveréke, valami értékes és érdekes dolog. Ami

nem érdekes az lehullik, és benne marad az iszapban, mert már nincs ereje, hogy felemelkedjen. Ami élő, eleven az tud megjelenni, azt hozzuk felszínre. Azután ebből veszem elő azt, amit megvizsgállok, amit megfigyelek, amivel dolgozni szeretnék. Az élet szokásos menete egyébként olyan, akár egy folyamatos bevásárlás. Újabb és újabb dolgok értenek, csak halmozunk és halmozunk. Valami fontos eszünkbe jut, valami lényegeset meglátunk, és már el is illan, el is tűnik rögtön. Dolgozni ezekkel mikor fogunk?

A karantén ideje remek alkalom arra, hogy minden másként legyen. A villanásnyi meglátások, felismerések után itt a teljes lehetőség, nem csak folyamatában, hanem összefüggéseiben is megvizsgálni bármit. Az egyedüllétben kitisztulnak a dolgok, és kiélesednek az érzékeink. Eleinte alig észrevehető, majd egyre erősebb az a finom kapcsolódás, az életnek megannyi más és más dologához, megnyilvánulásához, ami nem egy másik ember, és a vele való beszéd. Rájövünk, hogy mindenünk megvan, ami csak kell. Minden eszközünk. Nincs szükség többet keresni. A túl sok eszköz, nem hogy segítene, inkább lehúz. Jó szabadnak lenni ezek nélkül. A külső csendet könnyű elérni, de attól még a belső csend nem jön létre. Teremtünk csendet belül, hogy megszülethessenek az új dolgok. Olyan hangok, amiket szeretnénk, és ne a visszahangjai a külső zajoknak.

Egyre erősödik a készítés, hogy teremtsék teret magamban, hogy ebből a térből, vagy ebben a térben létrejöhessen az a dolog, amit én szeretnék. Erre jó az elvonulás, akárhol és akár mikor, akár karantén idején.

A rizst megettem. A csészét elmostam. Ideje megemészteni.

Hagymási Tamás

Dharma marketing

Avagy hogyan „adjuk el” a Magasztos tanítását hinduista érdeklődőknek

A kérdés így merült fel számomra: Sákjamuni Buddha élettörténetében hogyan értelmezzük azt a részt, hogy otthagyja a családját, feleségét és újszülött kisfiát, és az erdőbe megy? Amint ezt régebben mondták volna, „az ilyen viselkedés nem szolgál a tanulóifjúság épülésére”. A válasz későbbi tanárom, Farkas Attila Márton egyik előadásából körvonalazódott számomra, amikor is arról beszélt, hogy Jézus csodatételeit nem szó szerint kell érteni, hanem fogjuk fel jelképként, tanításként. Például amikor a vak látni kezd, akkor nem a fizikai látását szerzi vissza, hanem képes lesz Jézus szavai hatására olyan dolgokat „meglátni” észrevenni, amit addig nem. Vagy amikor a béma járni kezd, akkor képessé válik eljutni oda (akár szellemi úton), ahová addig nem tudott. Arra gondoltam, hogy talán így tekinthetünk a Buddha élettörténetére is. Nem szó szerinti történetként, hanem tanításként, főként hinduista környezetben adott tanításként kellene rá tekinteni.

1. Az édesanyja már születése előtt álmot lát, amelyben egy fehér elefánttal találkozik. Nos a hindu mitológia egyik legismertebb és a legnépszerűbb istene, Ganésa, az elefántfejű isten: „Ő a kezdetek segítője és az akadályok elhárítója. A bőség, a szépség, a bölcsesség felügyelője. Rendkívül éles elméjű, és az együttérzéséről is ismert.” Valamint: „Vjaszadéva, a szent bölcs, neki diktálta a Védák könyveit. Így vált Ganésa a Védák írnokává”. Tehát ezáltal a Buddha már születése előtt kap egy erős kapcsolódást a Védákhoz, melyek a hinduisták számára a legfontosabb szent szövegek. Az egész hinduizmus a Védákon alapul. Ezek India legrégebbi irodalmi emlékei, a hinduizmus legfontosabb forrása, a hagyomány alapján az univerzum ezoterikus bölcsessége.

2. Amint megszületik, meglátogatja egy, a hinduisták által is nagy tiszteletnek örvendő remete, Aszita, és azt jóvendőli: „Ez a gyer-

mek, ha felnő, és a palotát választja, hatalmas király lesz, és leigazza a világot. De ha lemond az udvar örömeiről, és a belső ösvényre tér, Buddha lesz, és megszabadítja az összes lényt.” A tanítás ebben az, hogy nem lehet egyszerre választani a világi érvényesülést és a szellemi utat. A világi uralkodó (legyen bármilyen igazságos is) óhatatlanul okoz sérelmet, szenvedést, az igazi bölcs pedig ezt kerüli.

3. Mit gondolhattak a korabeli emberek? Hát például azt, hogy királyfinak lenni az „király”. No de azért az annyira mégsem jó, ha valakinek születése után hét nappal meghal az anyukája.

4. Mire vágyhattak még? Például, hogy legyenek szépek. Rendben, Sziddhárta nagyon szép volt. Vagy, hogy legyenek nagyon okosak. Ez is teljesítve, az ifjú herceg nagyon okos is volt, és a legjobb nevelést kapta. Esetleg arra is vágyhattak, hogy legyenek erősek és ügyesek fizikai szinten. Ez is megvolt. A leendő Buddha kiváló lovas és íjjász volt. Aztán persze biztosan gondoltak arra is, hogy talán női társaságban éreznék jól magukat. Így aztán a legenda szerint Sziddhártának 500 hölgy állt rendelkezésére ilyen célra.

5. További vágyak. A kor, és talán még a ma, Indiájában is nagyon fontos volt a család, és ezen belül is, hogy valakinek fia szülessen. Rendben. Így aztán Sziddhártának a hagyomány szerint volt egy gyönyörű felesége, és született tőle egy szép kisfia. Mindene megvolt tehát, amire a kor embere vágyhatott.

6. Itt jön aztán a fordulat és a fő tanítás! Az ifjú herceg, aki addig elzárva élt, és nem találkozott a szenvedéssel, kíváncsi lévén a világra kikocsizik, és találkozik egy aggastyánnal, egy beteggel, lát egy halottat, és aztán egy jógit. Rájön ekkor, hogy hiába fiatal, gazdag, egészséges minden és minden, amit fent felsoroltunk, a szenvedést akkor sem kerülheti el! Ez mélyen megrendíti, és elhatározza, hogy a szenvedés okának a keresésére szenteli magát. Keresni kezd tehát, majd a jógi látványa igazítja el, hogy

merre keressen. Itt persze megint a hinduista érdeklődők számára szóló üzenet van elrejtve. Ugyanis abban a korban (és ez talán még ma is így van) a különböző remeték, aszkréták, jógik igen nagy tiszteletnek örvendtek a köreikben.

7. Elhagyja tehát a családját és először egy szánkhja majd egy jóga mesternél tanul, mindkét tanítást a legmagasabb fokon elsajátítja, és maga is a mesterük lesz. Eléri az őt tanító mesterek tudását. A szánkhja és a jóga a hinduista indai filozófiai rendszer, a hat darsana (filozófia, szemléletmód), egy-egy képviselője. Mégpedig a két legfontosabb. A tanítás ebben a hinduista közönség számára éppen az, hogy bár tudjuk és ismerjük ezt két rendszert, a leendő Buddha a legmagasabb fokon tudta és művelte is ezeket, de mégsem ez a megoldás, hanem valami más.

8. Ezt a valami mást keresi a Bódhi fa alatti meditációban, amikor is egy kísértő megzavarja. Persze ez sem valami más, mint amit a hinduista közeg jól ismer, ez Mára „a halálos betegségek istene, az érzéki élvezet iránti vágyé, amely miatt az emberek meggondolatlanul cselekszenek.” De Sziddhárta megingathatatlan, és tovább keresi azt a mást, ami sem nem szánkhja és sem nem jóga.

9. Végül megingathatatlanságának köszönhetően meg is találja, és immáron Buddhává (megvilágosodottá) válik. Amikor ezt elérte, kétségek támadtak benne, hogy tovább tudja-e adni ezt a tudást. Ekkor azonban a hagyomány szerint Brahmá maga kéri arra, hogy tanítsa azt, amire rájött. Persze ebben a mozzanatban is egyértelműen látszik az a szándék, hogy a hinduista közeget megnyerje. Nyilvánvalóan az ő számukra szól az üzenet, hogy Brahmá (aki a világ teremtetője, és az egyik fő Isten a hinduizmusban) is kéréssel (de csak kéréssel) fordul az immár Megvilágosodotthoz. Ezeket mondja: „Magadha földjén ezelőtt a tiszta Tant / gyarló személyek tanították tévesen. / Halhatatlanság kapuját te tárd ki most! / Hallják világosan a tiszta, szent ígét!”

10. Válasz hát a legelső kérdésre: „Hogyan vélekedjünk arról, hogy Sziddhárta herceg otthagya a családját, és az erdőbe ment?” a korabeli emberek túlnyomó többsége számára az, hogy hercegek legyenek, nem adatott meg. Talán szépek, okosak és erősek sem voltak, és

nem volt szeretőjük sem. Így aztán ezeket a lét-helyzeteket nem tudták átélni. De feleségük és gyerekük nagy valószínűséggel lehetett, és így számukra az erről való lemondás volt a legkövetlenebbül átélhető áldozat azért, hogy valaki megoldhassa az emberi lét legfőbb problémáját. Más szóval, a családról való lemondás hitelesítette a későbbi Buddha elhatározásának komolyságát, mélységét.

Következtetés: sokféle elképzelés van arról, hogy Sákjamuni Buddha élettörténetét hogyan kell értelmezni. Van, aki szó szerint veszi, és van, aki legendaként, meseként fogja fel, és van, aki nekilát megkeresni, és kiásni Kapilavasztut, Sziddhárta herceg szülővárosát, és így régészeti-ileg is igazolni igyekszik a Buddha életrajzi adatait.

Ez a kis írás arra tett kísérletet, hogy megmutassa azt, hogy az élettörténet maga is tanítás, és kifejezetten a korabeli, nagyrészt hinduista érdeklődőknek szóló tanítás.

A négy bódhiszattva fogadalom

A szenvedő lények számtalanok,
fogadom, hogy mindnek segítségére leszek.

A szenvedélyek kötelékei sokfélék,
fogadom, hogy mindtől megszabadulok.

A tanítások sokrétűek,
fogadom, hogy mindet megismerem.

Az út a teljesség elérése,
fogadom, hogy végigjárom.

Tisztelet a három drágaságnak

Tisztelet minden Buddhának, minden megvilágosodottnak,
akik ragyogásukkal jelen vannak ebben a közösségben.

Tisztelet a Dharmának, a tanításnak,
ami világosságával jelen van ebben a közösségben.

Tisztelet minden Szanghának, minden gyülekezetnek,
amelyek fényükkel jelen vannak ebben a közösségben.

Az öt fogadalom

Töreksem az élet megóvására.
Töreksem a közösség védelmére.
Töreksem a közvetlen megismerésre.
Töreksem az igazságban való létre.
Töreksem a tudat tisztán tartására.

Justin Bateman kavicsokból rakja ki képeit